29023 Voorzienings- en leveringszekerheid energie

Nr. 755 **VERSLAG VAN EEN COMMISSIEDEBAT**
Vastgesteld 23 november 2026

De vaste commissie voor Klimaat en Groene Groei heeft op 24 september 2026 overleg gevoerd met mevrouw Van Veldhoven-van der Meer, minister van Klimaat en Groene Groei, over:

- de brief van de minister van Klimaat en Groene Groei d.d. 10 oktober 2025 inzake actualisatie collectieve warmte naar aanleiding van Prinsjesdag (Kamerstuk 36576, nr. 118);

- de brief van de minister van Klimaat en Groene Groei d.d. 10 februari 2026 inzake ontwikkelingen over collectieve warmte (Kamerstuk 36576, nr. 119);

- de brief van de minister van Klimaat en Groene Groei d.d. 29 mei 2026 inzake ontwerpbesluit Besluit collectieve warmte (Kamerstuk 36576, nr. 120);

- de brief van de minister van Klimaat en Groene Groei d.d. 10 juli 2026 inzake antwoorden op vragen commissie over het ontwerpbesluit Besluit collectieve warmte (Kamerstuk 36576, nr. 120) (Kamerstuk 36576, nr. 123);

- de brief van de minister van Klimaat en Groene Groei d.d. 24 juli 2026 inzake monitor Energiearmoede in Nederland 2019-2025 (Kamerstuk 29023, nr. 724);

- de brief van de minister van Klimaat en Groene Groei d.d. 15 september 2026 inzake kabinetsreactie op de monitor Energiearmoede in Nederland 2019-2025 (Kamerstuk 29023, nr. 729);

- de brief van de minister van Klimaat en Groene Groei d.d. 6 juli 2026 inzake de Nederlandse warmtetransitie en de rol van collectieve warmte (Kamerstuk 36576, nr. 122);

- de brief van de minister van Klimaat en Groene Groei d.d. 1 juli 2026 inzake stand van zaken afronden voorhang Besluit collectieve warmte (Kamerstuk 36576, nr. 121);

- de brief van de minister van Klimaat en Groene Groei d.d. 18 september 2026 inzake reactie op onderzoeken ESB en EERA over collectieve warmte (Kamerstuk 29023, nr. 730);

- de brief van de minister van Klimaat en Groene Groei d.d. 15 september 2026 inzake kabinetsreactie op ontwikkeling energierekening huishoudens (Kamerstuk 29023, nr. 728).

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de commissie,

Zwinkels

De griffier van de commissie,

Nava

Voorzitter: Zwinkels

Griffier: Teske

Aanwezig zijn twaalf leden der Kamer, te weten: Van den Berg, Jimmy Dijk, Flach, Grinwis, Heutink, Jumelet, Klos, Kops, Kröger, Müller, Vermeer en Zwinkels,

en mevrouw Van Veldhoven-van der Meer, minister van Klimaat en Groene Groei.

Aanvang 10.49 uur.

De **voorzitter**:

Een hele goede morgen allemaal. Van harte welkom bij de vaste commissie voor Klimaat en Groene Groei. Vandaag staat op de agenda het commissiedebat Energie voor huishoudens. Hartelijk welkom aan de minister en haar ondersteuning, de mensen op de publieke tribune, de pers en uiteraard ook de Kamerleden.

Ik zie dat er ook iemand is aangeschoven die geen lid is van onze commissie. Dat is de heer Heutink. Ik ben benieuwd of de collega's ermee akkoord gaan dat hij deelneemt aan dit debat. Ik zal niet herhalen wat mij buiten de microfoon wordt medegedeeld, maar er wordt in ieder geval wel mee ingestemd.

Het is vandaag een drukke dag in de Kamer en het kan daarom gebeuren dat mensen tussentijds naar een ander debat of een andere verplichting moeten of dat zij iets eerder weg moeten. Maar iets later binnenkomen kan natuurlijk ook. Goedemorgen, meneer Dijk!

We hebben vandaag beperkt de tijd, want we hebben geen uitloopmogelijkheden. We hebben in principe tot 14.00 uur de tijd voor dit commissiedebat en om 14.00 uur zullen we dus wel met elkaar moeten concluderen waar we staan en hoe we het eventueel verder willen brengen. We zijn overigens vandaag iets later begonnen in verband met een plenair debat.

Dit is voor mij ook reden om het niet al te lang te maken en nu van start te gaan. Maar eerst nog iets over het aantal interrupties: we stellen voor om in totaal acht interrupties toe te staan voor de eerste termijn, zowel die van de commissie als die bij de minister. U kunt ervoor kiezen om vier keer twee interrupties te doen of acht losse interrupties, maar de vervolginterrupties tellen dus mee. Mocht u de minister willen bevragen, is het dus wellicht raadzaam om niet te veel vragen aan uw collega's te stellen.

We beginnen met de inbreng van de heer Flach. Aan u het woord, meneer Flach.

De heer **Flach** (SGP):

Dank u wel, voorzitter. De grote onzekerheid over de gasrekening en de enorme spanning op het elektriciteitsnet onderstrepen het belang van de uitrol van warmtenetten en de inzet op energiebesparing. Ik loop beide punten graag langs.

De SGP investeert liever in de benutting van bodemwarmte, restwarmte en aquathermie dan in de import van buitenlands gas. Dat helpt ook tegen netcongestie. Helaas zit de uitrol van warmtenetten op een dood punt. Onlangs was er weer zo'n bericht. Een Apeldoorns plan voor een warmtenet is teruggetrokken, want de onzekerheden zijn te groot. Huishoudens durven niet in te stappen. Verder schrikken woningcorporaties terug, omdat een deel van het vastrecht bij de verhuurder wordt neergelegd. De uitdaging is om maatschappelijke voordelen, zoals lagere netkosten, doorgerekend te krijgen naar warmteafnemers en om de financieringskosten via meer publieke financiering en langere afschrijvingstermijnen omlaag te krijgen.

Ik heb in dit verband verschillende concrete vragen. Er komt beperkt extra budget beschikbaar voor warmtenetten en aansluitingen en zo gaan we de ambities niet waarmaken. Hoe ziet de minister dat? Ik noem bijvoorbeeld de gemeente Delft. Deze gemeente heeft een aardwarmtebron en Delft-West kan worden aangesloten op een warmtenet, maar er is nog een financieringsgat en de huidige regelingen schieten daarvoor tekort. Hoe gaat de minister voorkomen dat dit soort projecten nog één of twee jaar moeten wachten en dan misschien wel doodbloeden?

Gemeenten moeten aan de slag met de warmtetransitie en een warmteprogramma, maar zolang de financiële onzekerheid voortduurt, kunnen ze dit niet waarmaken. De SGP had liever gezien dat private warmtebedrijven door konden blijven gaan. Die stap is echter gezet. Wat is nu het beoogde tijdpad voor de overname van deze private warmtebedrijven en hoe wordt voorkomen dat dit budgetbeslag als een koekoeksjong andere steunregelingen verdringt? Als a gezegd is, moet ook snel b gezegd worden, want anders valt de boel helemaal stil. De minister zet voorlopig in op de Garantieregeling Warmtenetten. Onderzoekers geven echter aan dat een waarborgfonds meer slagkracht heeft en doelmatiger is. Waarom gaat de minister hier niet mee aan de slag?

Voorzitter. Als ik het goed heb begrepen, blijft meer dan de helft van het budget voor de Warmtenetten Investeringssubsidie nog op de plank liggen. Een belangrijke reden is dat voor grote projecten de maximale 30% capex-subsidie echt onvoldoende is om de businesscase rond te krijgen. Ook de korte doorlooptijd van de beschikking speelt een rol. Wat gaat de minister doen om de huidige WIS-regeling beter werkbaar te maken? Ik snap dat de minister de WIS 2.0 wil toesnijden op clusters met veel potentie en maatschappelijke baten, want de huidige versnippering van regelingen maakt een groot project riskant. Maar vergeet de kleine warmtenetten niet! Deze projecten komen sneller van de grond, hebben meer draagvlak en kunnen goed geïntegreerd worden in het lokale energiesysteem. EBN laat deze projecten aan hun lot over. Die kant moet de WIS-regeling niet op. Gaat de minister voorkomen dat kleinere projecten naast het net vissen? Komt er in de WIS-regeling ook specifieke inzet op zeerlagetemperatuurnetten? Die hebben door decentrale uitwisseling van warmte en koude veel potentie in het energiesysteem van de toekomst, maar zitten nog wel in de beginfase. Er is ondersteuning voor warmtenetten tot 2030. Mijn vraag is of er snel zicht komt op financiering na dat jaartal. Warmtebedrijven

hebben die duidelijkheid nodig, evenals corporaties. Hun ontwikkelfonds dreigt volgend jaar al leeg te lopen. Wat is hun langetermijnperspectief?

Er is een breed gedeelde wens om snel over te stappen van de gasprijsreferentie naar kostengebaseerde tarieven. Om huishoudens te beschermen tegen explosieve stijgingen van de tarieven en te zorgen voor aantrekkelijke warmteaansluitingen zijn flankerende instrumenten nodig. Er zijn mogelijkheden voor tarieflimieten en prijsgaranties. Hoe pakt de minister dit de komende tijd op? Wordt voor nieuwe warmtebedrijven en nieuwe projecten sneller de kostengebaseerde systematiek gevolgd?

Tot slot, energiebesparing. Ongeveer 10% van de huishoudens wordt klemgereden. Ze zien de energierekening fors stijgen, onder meer door ETS2, maar zijn niet in staat om te verduurzamen. Gemeentelijke verduurzamingsregelingen verdienen daarbij steun. De kunst is om huishoudens in energiearmoede gericht te helpen bij isoleren, niet alleen financieel, maar ook bij het regelwerk. Een lappendeken aan landelijke en gemeentelijke regelingen helpt dan niet. Het is goed dat er gewerkt wordt aan het energiehuis, zodat niet elke gemeente het wiel opnieuw hoeft uit te vinden. Komt dit snel en wordt er gekoerst op het bundelen van regelingen, zodat huishoudens één aanbod krijgen? Gaat de minister ervoor zorgen dat lokale energiehulporganisaties niet gedwarsboomd worden door onredelijke aanbestedingseisen, maar juist ondersteund worden?

Dan een laatste zin over het Noodfonds Energie. Het is goed dat dat er volgend jaar is. En daarna? Dat vraag ik aan de minister. Wordt een afspraak bij dit noodfonds gekoppeld aan het bezoek van een fixteam? Een lager energiegebruik is immers het meest toekomstbestendig.

De **voorzitter**:

Dank u wel voor uw inbreng. Ik zie verder geen handen omhooggaan. Dan gaan we snel door naar de heer Jumelet.

De heer **Jumelet** (CDA):

Voorzitter. Veel mensen hebben het gevoel dat ze de grip op hun energierekening kwijt zijn. Het CDA maakt zich daar zorgen over. Het kabinet schrijft in de kabinetsreactie ontwikkeling energierekening huishoudens: "De resultaten van onderzoeken van TNO en Berenschot laten zien dat de gemiddelde energierekening de komende jaren stijgt, maar niet enorm uit de pas loopt met de verwachte besparing en gemiddelde inkomensgroei. Een stijgende energierekening staat niet los van de bredere ontwikkeling van ons energiesysteem."

Voorzitter. Grip op de energierekening en betaalbaarheid van de energierekening voor huishoudens is voor het CDA een belangrijk punt. Bij mij bleef na het lezen van de kabinetsreactie hangen dat het eigenlijk misschien wel meevalt. Ik lees vooral over monitoren, onderzoeken en in de gaten houden. Maar de minister maakt nog niet duidelijk welke instrumenten ingezet kunnen worden als blijkt dat

de betaalbaarheid te veel onder druk komt te staan. Ook werd me uit de brief nog niet duidelijk wanneer volgens de minister de energierekening nog betaalbaar is en wanneer niet meer.

De heer **Heutink** (Groep Markuszower):

Ik hoor het CDA zeggen dat de stijging van de energierekening mogelijk wel meevalt, maar TNO berekent toch echt dat in de komende jaren 7 miljoen huishoudens €200 tot €600 per jaar extra moeten gaan betalen. En dan zegt het CDA dat dat wel meevalt?

De heer **Jumelet** (CDA):

Volgens mij zei ik dat ik uit de brief van de minister concludeer of de indruk krijg dat het misschien wel meevalt. Dat is juist het punt dat ik wil maken: dat ik het niet vind meevallen. Ik denk dus dat het goed is om dat nog te benadrukken. Ik lees in de brief vooral over monitoren, onderzoeken en in de gaten houden. In het vervolg van mijn betoog zal ik aangeven waar ik nog op zit te wachten, waar wij behoefte aan hebben.

De **voorzitter**:

U kunt verder.

De heer **Jumelet** (CDA):

Ook werd in de brief wat ons betreft niet duidelijk wat de minister doet met de zogenaamde mogelijkheden om die rekening te beïnvloeden. Wat verstaan we eigenlijk onder betaalbaarheid? Waar is dat op gebaseerd? Kijkt ze bijvoorbeeld naar de energiearmoede, de energiearmoedekloof of de energiequote, of gebruikt ze andere criteria? Graag een reactie van de minister op dit punt.

Om de betaalbaarheid te borgen is het daarnaast ook essentieel om goed in beeld te hebben welke beleidsknoppen we hebben om in te grijpen als de betaalbaarheid te veel onder druk komt te staan. Wat het CDA betreft, moet er ook handelingsperspectief voor huishoudens zijn om gerichte keuzes te maken. Nogmaals, de energierekening wordt door veel verschillende ontwikkelingen beïnvloed. Dat betekent ook dat de keuze voor de knop waaraan je draait, bepaalt welke huishoudens je bereikt en hoe effectief een maatregel is, van belastingen en nettarieven tot inkomensondersteuning en verduurzaming. Kan de minister toezeggen dat de Kamer zo'n overzicht zo snel mogelijk ontvangt? We hebben inmiddels de rapporten over de analyse, maar de volgende vraag is: wat gaan we er mogelijk met elkaar aan doen en welk handelingsperspectief levert dat op voor mensen? Grip kan namelijk vertrouwen opleveren.

Voorzitter. Dan naar de warmtenetten. Ik blijf ook in dit debat aandacht vragen voor de samenhangende blik op het energiesysteem. Als je er op die manier naar kijkt, zie je bijvoorbeeld ook dat warmtenetten niet alleen belangrijk zijn voor de

verduurzaming van woningen, maar ook kunnen helpen om netcongestie te verminderen en daarmee kosten elders in het energiesysteem te voorkomen. Als woningen individueel met een warmtepomp worden verwarmd, neemt de elektriciteitsvraag toe en zijn er extra kabels en transformatorhuisjes nodig. Op de juiste plekken kunnen warmtenetten die extra vraag juist beperken. Dat zag ik laatst ook in de praktijk, toen ik op werkbezoek was in Delft. Collega Flach noemde Delft zonet ook al. Daar levert een nieuwe aardwarmtecentrale inmiddels lokale duurzame warmte aan de TU Delft en aan 6.000 corporatiewoningen. Het perspectief is dat er in totaal binnen zes jaar 15.000 woningen worden aangesloten. Daarmee wordt niet alleen aardgas vervangen, maar ontstaat er ook ruimte op het elektriciteitsnet voor andere ontwikkelingen. Maar voor die uitbreiding van het warmtenet is de financiering nog niet helemaal geregeld; het werd al genoemd. Ook de huidige Warmtenetten Investeringssubsidie, de WIS, biedt daarvoor helaas nog onvoldoende ruimte. Dat is jammer, want het risico is nu dat deze uitbreiding niet van de grond komt, terwijl het alternatief, namelijk volledig elektrisch verwarmen, duurder is en vanwege netcongestie voorlopig ook niet overal haalbaar is.

Dit probleem speelt natuurlijk niet alleen in Delft, maar is veel breder. Het wordt bijvoorbeeld ook door EBN en Netbeheer Nederland benoemd. Zij roepen op om de financiële randvoorwaarden voor warmtenetten op orde te brengen en zij vragen onder meer om extra middelen vanaf 2027, een WIS 2.0 en duidelijkheid over de financiering na 2030. Daarom heb ik een aantal vragen aan de minister op dit punt. Is zij bereid om bij de verbetering van de WIS niet alleen te kijken naar de kosten van het warmtenet maar ook naar de maatschappelijke besparingen die het oplevert, bijvoorbeeld doordat investeringen in het elektriciteitsnet kunnen worden voorkomen of uitgesteld? En wat is de reactie van de minister op de oproep om snel landelijke duidelijkheid te geven over wat wordt verstaan onder een betaalbaar warmteaanbod, zodat gemeenten, corporaties en warmtebedrijven daadwerkelijk investeringsbeslissingen kunnen nemen? Ten derde een vraag specifiek voor koploperprojecten zoals dat in Delft. Kan de minister voor de jaarwisseling duidelijkheid geven over eventuele aanvullende steun vanuit het Rijk, zodat kansrijke projecten niet hoeven te wachten tot er eind 2027 een verbeterde WIS is?

Dan mijn laatste punt, voorzitter, als u mij toestaat. Dat gaat over tijdsafhankelijke nettarieven. In theorie kunnen huishoudens met tijdsafhankelijke nettarieven zelf beïnvloeden hoeveel ze kwijt zijn aan netkosten, door elektriciteit te gebruiken wanneer het net minder wordt belast. Maar we zijn op zoek naar handelingsperspectief voor mensen, en dat is niet voor iedereen hetzelfde. Gemiddelde gezinnen bestaan niet. Ik vraag dus in het bijzonder aandacht voor mensen die bijvoorbeeld vanwege medische apparatuur gebruik moeten maken van elektriciteit en daar geen keuze in hebben. Ik denk dat dat een heel duidelijk voorbeeld is. Daar wordt ook wel even over gesproken in de brief van de minister, maar ik vraag haar ook: hoe houdt zij bij de uitwerking rekening met juist deze huishoudens en hoe zorgt zij ervoor dat die niet onevenredig worden geraakt?

Voorzitter, tot zover. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank voor uw inbreng. Welkom aan de heer Van den Berg, die inmiddels ook is aangeschoven. We gaan door naar de volgende spreker, en dat is de heer … O, ik zie dat de heer Klos nog een vraag heeft aan de heer Jumelet.

De heer **Klos** (D66):

Ja, ik heb een vraag over dat laatste punt: de netkosten. Die hebben we de laatste tijd natuurlijk veel in het nieuws gezien. De stijging van de netkosten is een van de lastenstijgingen die mensen het meest raken. Die kosten gaan in één klap met 20% omhoog. Ik vraag me af hoe het CDA daarnaar kijkt. We hebben vorig jaar de conclusie van een nogal intensief beleidsonderzoek gezien. Die conclusie was dat het uitsmeren van de kosten over de tijd niet direct haalbaar is. Ik ben op zoek naar alternatieven daarvoor en ik ben benieuwd hoe het CDA daarnaar kijkt.

De heer **Jumelet** (CDA):

We hebben het nu zowel over de rekening voor huishoudens als over de warmtenetten. Ik heb daarom proberen te betogen dat we wellicht ook in het systeem met elkaar andere keuzes zouden kunnen maken. Daardoor zou je die toch dure oplossing, het verzwaren van het net, op een andere manier kunnen inzetten. Delft is daarvan een goed voorbeeld. 75% minder elektriciteitsgebruik als je je huizen niet verwarmt met elektriciteit, maar zo meteen met warmtenetten. Die afweging zou je dus kunnen maken. Ik vind het dus nog steeds een goed idee om de investeringen in het net uit te smeren over de tijd.

De **voorzitter**:

Dank voor dit antwoord. Ik ga door naar de heer Heutink.

De heer **Heutink** (Groep Markuszower):

Voorzitter. Dit debat gaat wat ons betreft over één hoofdboodschap: hoe zorgen we ervoor dat al die mensen thuis niet failliet gaan door het klimaatbeleid van de minister en het kabinet? Zoals het er nu naar uitziet, betalen ongeveer 7 miljoen huishoudens de komende jaren €200 tot €600 per jaar extra. Net zoals bij de benzineprijs, de gasvoorraad en de prijs van de boodschappen doet het kabinet ons geloven dat dit allemaal een natuurverschijnsel is. Hogere energieprijzen komen zomaar ineens uit de lucht vallen.

Maar een belangrijk deel van die hogere rekening is het gevolg van politieke keuzes, van foute politieke keuzes. ETS2 maakt gas duurder. De bijmengverplichting voor groen gas maakt gas duurder. De salderingsregeling wordt afgeschaft. En ondertussen gaat het kabinet miljarden tegen een elektriciteitsnet aan gooien dat het door zijn eigen beleid overvol heeft gemaakt. Wanneer gaat de minister zorgen dat de energierekening van huishoudens gaat

dalen? Wanneer stopt de minister met het krankzinnige idee dat wij miljarden aan belastinggeld moeten uitgeven om de temperatuur op deze hele aarde iets te kunnen laten dalen?

De minister heeft naast het slopen van de energierekening van huishoudens nog een nieuwe hobby gevonden en die heet "windenergie op zee". Het kabinet wil fors meer van die landschapsvervuilende faalpalen in onze prachtige Noordzee neerzetten. En dat moet maar liefst 40 gigawatt aan energie opleveren. De kosten van deze natuurvernietiging zijn 60 miljard euro. Moet u eens kijken wat we daar allemaal wel niet van kunnen doen. In plaats van te investeren in wiebelstroom en daarmee de netcongestie in stand te houden, had het kabinet natuurlijk al lang en breed moeten starten met de bouw van een nieuwe kerncentrale. Dat is goedkoper en duurzamer. Bovendien is het stabiele energie. Dat is wat we voor de mensen thuis moeten regelen. Geen lelijke, onrendabele en peperdure faalpalen!

Voorzitter. Dan de tijdafhankelijke nettarieven. Het kabinet zegt dat zes op de tien huishoudens daardoor lagere netkosten kunnen krijgen, maar huishoudens met een hoog elektriciteitsverbruik, bijvoorbeeld door een warmtepomp of een elektrische auto, gaan juist meer betalen. Mensen die jarenlang braaf het klimaatbeleid hebben gevolgd door elektrische auto's en warmtepompen aan te schaffen, worden nu door dit kabinet keihard afgestraft met hogere nettarieven.

Voorzitter. Dit is nog niet eens waarom we hiertegen zijn, want ons bezwaar is veel fundamenteler. De overheid moet zorgen voor een werkend stroomnet. Dat diezelfde overheid gefaald heeft en we nu een gigantisch capaciteitsprobleem hebben op ons stroomnet, mag niet worden afgewenteld op huishoudens, die jarenlang hebben gedaan wat diezelfde overheid van hen vroeg. Niet iedereen kan de wasmachine of de verwarming simpelweg aanzetten wanneer Stientje en haar kabinet dat het liefste zouden willen.

Voorzitter. Het hele idee van die verschillende nettarieven is natuurlijk niets minder dan pure armoede.

De **voorzitter**:

Een moment. Voordat u verdergaat, wil ik u erop wijzen dat we de minister gewoon aanspreken als minister Van Veldhoven. Dat weet u zelf ook. Ik wil u vragen om dat niet nog een keer te doen. Na deze mededeling komt er wellicht een interruptie van een van uw collega's, maar daarvoor kijk ik even naar de heer Vermeer.

De heer **Vermeer** (BBB):

Nee, voorzitter, dit punt van orde wou ik ook maken. Dus …

De **voorzitter**:

Fijn dat daar steun voor is vanuit de commissie. Er is overigens niets mis met de voornaam Stientje. Dat is een prachtige naam! Absoluut. De heer Heutink kan door met zijn inbreng.

De heer **Heutink** (Groep Markuszower):

Voorzitter. Het is een overheid die haar eigen falen en de gevolgen van haar eigen beleid op deze manier probeert op te lossen, niet met een echte oplossing maar met een schwalbe. Niet het kabinet maar de Nederlander en zijn portemonnee krijgen een rode kaart. Dat doet me denken aan 2022, toen hier niet minister Van Veldhoven maar minister Jetten zat. Toen startte de overheid een campagne. Ik heb me zelden zo erg geschaamd voor onze overheid als toen. De overheid vroeg de Nederlander om even een beetje meer kou te lijden om haar eigen falen te verbloemen: "Zet uw verwarming op 19 graden. Maximaal vijf minuten douchen. En als u het koud heeft, trek dan maar een extra trui aan." De leveringszekerheid stond onder druk, de Nederlandse onafhankelijkheid was door het toilet gespoeld en in plaats van dat onze overheid zei "wij gaan dit oplossen, want wij hebben ons goed voorbereid op dit soort scenario's, dus het komt allemaal wel goed, en we gaan daarnaast ook nog eens gas opboren in Groningen en dat voor een schijntje verpatsen aan de Nederlanders", moesten we allemaal de knop omdraaien en een trui aantrekken. Wat een amateurisme! En nu, vier jaar later, zitten we in hetzelfde schuitje. De rekening is veel te duur, het kabinet wil er niks aan doen en de Nederlander is de pineut. Er is dan wel een andere premier, maar dezelfde drie partijen vormen de regering. Het enige wat er veranderd is, is dat de klimaatdrammer die eerst op de stoel van deze minister zat, nu haar baas is.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. We gaan door naar de volgende inbreng, en die is van de heer Klos. Excuus, er ging toch nog op het laatste moment een handje de lucht in. Meneer Heutink, u krijgt dus nog een interruptie van meneer Van den Berg.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Ik hoor de heer Heutink zeggen dat het Gronings gas voor een schijntje werd verkocht aan de Nederlanders, en die maakten daar vervolgens een probleem van. Ik wil toch even scherp krijgen hoe dat precies is bedoeld.

De heer **Heutink** (Groep Markuszower):

Ik bedoel natuurlijk dat het kabinet dat had móéten doen.

De **voorzitter**:

Meneer Van den Berg, u kwam iets later binnen. We hebben in totaal acht interrupties voor de eerste termijn, dus inclusief de vragen die u wilt stellen aan de minister. De heer Klos, aan u.

De heer **Klos** (D66):

Dank u wel, voorzitter. Stelt u zich eens voor: we plaatsen zo veel windmolens, zo veel zonnepanelen en batterijen dat alle Nederlandse huishoudens, verenigingen en bedrijven kunnen draaien op spotgoedkope energie, goedkoper dan gas of olie ooit zijn geweest. Niemand hoeft meer te vrezen dat een plotselinge oorlog de schepen stilzet en energie onbetaalbaar maakt. We worden onafhankelijk van de grillen van de regimes in Rusland, Amerika of het Midden-Oosten, dankzij de wind op de Noordzee en de zon op de Hollandse daken.

Het goede nieuws is dat we hier dichterbij zijn dan je zou denken. Nederland is al Europees kampioen zonne-energie en met wind zijn we dankzij de ideale Noordzeebodem nummer twee. De technologie heeft de schaalsprong al gemaakt. Batterijen zijn in de afgelopen vijftien jaar 90% goedkoper geworden. Zonnestroom is de goedkoopste energiebron die de mensheid ooit heeft gehad. Langer blijven vasthouden aan het oude fossiele systeem is daarom onverantwoord. Gewone mensen betalen de prijs aan de pomp en op hun energierekening. Het is wat mijn fractie betreft dus helder wat ons te doen staat: versnellen en vasthouden. Over het hoe en waar heb ik enkele vragen voor de minister.

De **voorzitter**:

Voordat u aan die vragen toekomt, heeft u een vraag van de heer Van den Berg.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Vindt de heer Klos dan zelf niet dat hij het heel simpel en eigenlijk ook oneerlijk neerzet? Er kan wel gesteld worden dat zon en wind heel goedkoop zijn -- inderdaad is zonne-energie heel goedkoop -- maar houdt de heer Klos dan ook rekening met de netwerkkosten en de balanceringskosten die daarbij komen, want het FIEN-rapport spreekt niet voor niets over 260 miljard euro aan extra kosten voor het netwerk. Dus rekent de heer Klos dat ook mee?

De heer **Klos** (D66):

Zeker weten. Daar gaan mijn vragen aan de minister vandaag ook over. Ik vind dat de kosten die we moeten maken voor de uitbouw van het elektriciteitsnet niet zomaar neer mogen slaan bij de huidige gebruikers van het net. Dat zou oneerlijk zijn. Het zou ook betekenen dat toekomstige generaties die gaan profiteren van het feit dat we het net uitbouwen, daar niet aan mee hoeven te betalen, terwijl zij daar misschien wel de grootste profiteur van zijn. Dus ik heb deze zorg ook. Daarover ga ik vandaag ook vragen stellen aan de minister.

De **voorzitter**:

Een vervolgvraag.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Maar ik hoor de heer Klos nu zeggen dat diegenen die het zouden moeten gaan gebruiken, er niet eerlijk voor zouden moeten betalen, ook niet in de toekomst. Ik probeer het even praktisch te maken. Moet ik dan nu aan mijn drie dochters gaan uitleggen dat zij maar moeten betalen voor de keuzes die wij hier vandaag maken? Is dat dan de realiteit?

De heer **Klos** (D66):

Ik vind inderdaad dat we dat gezamenlijk moeten doen, en over vele generaties, omdat we daar ook vele generaties plezier van gaan hebben. Het alternatief is namelijk dat we dat niet doen; dat we niet elektrificeren en dat we niet overgaan op schone bronnen. Dan zadelen we de generaties na ons op met een hele grote klimaatschuld, met een onleefbare planeet, met hitte, met afbrandende natuur. Dat is niet wat we moeten willen; dat is het verkeerde pad.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Dan ga ik het toch even afpellen. We kunnen dat geld daarin investeren; wij zijn op zich niet tegen elektrificatie. Maar is het niet gewoon een manier van de heer Klos om het geld te spreiden over een langere periode, zodat de pijn wat minder hard lijkt; pijn die er in werkelijkheid wel gewoon is omdat we moeten betalen? Dus als we het nu zouden moeten betalen, is de vraag wie er nou een lening wil hebben. Daar wil ik dus een reflectie op.

De heer **Klos** (D66):

Dat klopt. Je moet natuurlijk reëel zijn over dat er ook kosten mee gemoeid zijn. Maar het is altijd een kwestie van het afwegen van alternatieven. Het alternatief is dat we blijven hangen in dat fossiele systeem en dat we met schepen fossiel hiernaartoe moeten brengen en dat om de paar jaar als er weer een oorlog uitbreekt waar wij geen invloed op hebben, de prijs omhoogschiet. Dat is precies wat er nu gebeurt. In alle scenario's, van alle planbureaus die we hebben, staat de gasprijs ergens tussen de 20 en 30 cent. Dat is onzin! Hij staat rond de 70 cent. Dus als daar geen rekening mee wordt gehouden, dan betekent dat dat we niet inprijzen dat fossiel heel veel duurder is dan het alternatief dat we aan het bouwen zijn. Ja, daar moeten we in investeren, maar dat doe ik met plezier.

De **voorzitter**:

U krijgt nog drie interrupties. Tenminste, drie verschillende personen willen u nog wat vragen. Ik begin bij de heer Vermeer.

De heer **Vermeer** (BBB):

Ik hoor de heer Klos dus eigenlijk zeggen: het moet niet bij de huidige gebruikers liggen, het moet over toekomstige generaties gaan. Dat kan niet anders dan door de afschrijftermijn te veranderen, maar die wordt dan langer dan de levensduur. Of is het gewoon geld vooruitschuiven?

De heer **Klos** (D66):

Dat is een mogelijkheid, maar volgens mij hebben we bij dat interdepartementaal beleidsonderzoek hierover gezien dat de amortisatieroute, waar u het nu volgens mij ook over heeft, niet het meest effectief is om die piek te kunnen betalen. Dus volgens mij moet je ook naar alternatieven kijken. Daar gaat ook mijn vraag aan de minister over. Hoe kan het kabinet nou manieren vinden om de netkosten te dempen? Daar hebben we het vandaag over: dat kan je doen door de uitrol van warmtenetten, en met de bijmengverplichting groen gas gaan we dat ook doen, want dan heb je meer moleculen en minder elektronen. Aan de andere kant moet je ook iets met die kosten gaan doen. Dat kan je bijvoorbeeld ook doen door als politiek daar meer verantwoordelijkheid voor te gaan nemen. Ik denk dat dat interdepartementaal beleidsonderzoek nu laat zien dat de route die daarvoor lag, niet werkbaar is. Daar sta ik dus ook voor open. Ik vraag om een alternatief.

De **voorzitter**:

Levert dat nog een vervolgvraag op?

De heer **Vermeer** (BBB):

Ik vind het heel lastig, want mooie woorden als "amortisatie" -- dat betekent gewoon: uitstel, uitsmeren van de afschrijftermijn -- maken de hoeveelheid investeringen geen cent minder, je wilt het alleen later door andere mensen laten betalen. De heer Klos legt dat bij de minister, bij het kabinet neer, maar ik neem aan dat hij zelf ook een idee heeft wat we zouden moeten doen om die kosten nu te verlagen. Dat hoop ik tenminste.

De heer **Klos** (D66):

Een van de ideeën die je daarvoor zou kunnen bedenken, is de netbeheerders gaan helpen om de kosten te dragen zodat ze die kosten niet direct hoeven door te berekenen. Maar ik wil graag van de minister weten hoe ze daartegenover staat, want ik kan natuurlijk niet in zijn geheel overzien wat daarvoor de beste optie is. Wat we goed in ogenschouw moeten nemen, is dat als we dat niet doen, het risico is dat het voor mensen heel duur wordt om over te stappen op elektrische alternatieven, dat die energietransitie dus niet plaatsvindt en dat we

langer blijven hangen in dat systeem waarvan ik net heb betoogd dat het extreem duur is voor mensen. Normale mensen betalen daar de prijs voor. Dus ik zoek naar alle mogelijkheden om ervoor te zorgen dat mensen niet de dupe worden van dat fossiele systeem.

De **voorzitter**:

Voor de derde keer, meneer Vermeer.

De heer **Vermeer** (BBB):

Ik hoor nog steeds geen oplossing voor de oplopende kosten, want als die naar netbeheerders gaan, gaan die uiteindelijk óf naar de Staat óf naar de burgers thuis. De Staat zijn we ook weer allemaal zelf. Dat geld gaat dus niet verdwijnen, dus wij moeten dan toch iets doen om te voorkomen dat dat net niet zo overbelast wordt? Laten we bijvoorbeeld even op die pauzeknop drukken voor al die variabele stroom die erop komt, want díé zorgt op dit moment voor de verhoogde netcongestie, en níét de verhoging van het gebruik.

De heer **Klos** (D66):

Wat mij betreft dus niet, want dan houden we onszelf in dat fossiele systeem, wat nou juist zo duur is. We debatteren vandaag ook over de aanleg van warmtenetten, die hiervoor een uitstekende oplossing zijn. Dus volgens mij is dit een uitnodiging om samen na te denken over de oplossingen, de alternatieven, die er zijn voor uitbreiding van het net, maar ook over hoe we dat bekostigen. Dus die uitnodiging neem ik van harte aan.

De **voorzitter**:

Mooi. U heeft op hetzelfde onderwerp nog een paar vragen, allereerst van de heer Heutink.

De heer **Heutink** (Groep Markuszower):

D66 is bang dat de wereld in de fik vliegt en dat we straks geen planeet meer hebben om op te leven. Ik ben bang dat de Nederlander straks geen rooie cent meer heeft om überhaupt nog te kunnen eten op deze aardbodem, doordat D66 alles heeft afgepakt voor hun klimaatdroom om versneld te groeien naar andere energiebronnen. Mijn vraag aan D66 is of D66 beseft dat we juist door die versnelling, die de afgelopen jaren mede op initiatief van D66 heeft plaatsgevonden, nu in de problemen zitten. Ik denk dan aan de netcongestie en de miljarden die we moeten investeren in verzwaring van het elektriciteitsnet. Dat komt daardoor, zeg ik tegen D66. Beseft u dat?

De **voorzitter**:

De vraag is helder.

De heer **Klos** (D66):

Nee. De gasprijs schiet omhoog alsof die in een flipperkast zit en de reden daarvan is dat we afhankelijk zijn van fossiel en dat er zomaar een oorlog kan uitbreken waar wij geen invloed op hebben. Dat Trump die oorlog tegen Iran is begonnen, wordt misschien wel toegejuicht door uw partij. Maar dat is de oorzaak van een slechte ontwikkeling, want het heeft geleid tot een hogere gasprijs. Daar willen we vanaf, juist om gewone mensen te beschermen tegen de kosten van een systeem dat ons nu benadeelt.

De **voorzitter**:

Een vervolgvraag.

De heer **Heutink** (Groep Markuszower):

Wat er gebeurt, is dat D66 de putten in Groningen vol gaat storten met beton. Daardoor zijn we afhankelijk geworden van andere landen en daardoor zien we nu dus ook een stijging van de energieprijzen. Het is makkelijk om iets op ons af te schuiven, maar wat er daadwerkelijk aan de hand is, is dat D66 inzet op wind op zee en daarmee op het faciliteren van instabiele stroom. Daardoor moeten we nu dus meer dan 200 miljard in het systeem gaan pompen om het elektriciteitsnet weer op orde te krijgen. Dat is toch zeker weggegooid geld?

De **voorzitter**:

Is dat weggegooid geld? Dat is uw vraag.

De heer **Klos** (D66):

Als dat de vraag is: nee. Het gaat mensen namelijk helpen beschermen tegen de enorme prijsstijgingen die we zien bij het fossiele systeem. En ja, de aap komt hier natuurlijk weer uit de mouw. De heer Heutink wil gewoon dat we weer gaan pompen en dat mensen dan weer last gaan krijgen van aardbevingen. Daar pas ik voor. We hebben hier volmondig en unaniem gezegd: een betrouwbare overheid stelt de belangen van de Staat niet langer boven de belangen van de Groningers. We gaan die keuze dus niet een paar jaar later weer omdraaien. U mag mij iedere week komen vertellen over het ontbreken van vertrouwen in de politiek, maar dat ligt dan aan u!

De **voorzitter**:

Dat zegt u, hoop ik, niet tegen mij, maar tegen iemand anders.

De heer **Klos** (D66):

Voorzitter, u heeft daar weinig mee te maken. De heer Heutink heeft daar alles mee te maken.

De **voorzitter**:

Oké. We gaan naar de heer Grinwis, want die had ook een vraag aan u.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Ik ben het eens met de heer Klos dat de raming van de gasprijs in de komende jaren in bijvoorbeeld de Klimaat- en Energieverkenning een sprookjesraming is. Dat baart mij zorgen. Tegelijkertijd pleit de heer Klos ervoor dat we de kosten in de netinfrastructuur moeten uitsmeren over meerdere generaties, "amortisatie" met een mooi woord. Maar dit punt lag ook bij de formatie op tafel. Er is een ibo naar de elektriciteitsinfrastructuur gedaan en de coalitie heeft er niet voor gekozen. Waarom? Omdat amortisatie, het uitsmeren over langere tijd, en de constructies daaromheen met TenneT, saldorelevant dreigden te worden. Het zou een groot deel van de staatsschuld gaan pakken en daarom hebben de boekhouders dus maar besloten om het toch maar niet te doen.

De **voorzitter**:

Meneer Grinwis, wat is uw vraag?

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Ik vind dit verhaal een beetje voor de bühne, want bij de formatie lag het op tafel. En dan nu de minister met een onmogelijke opdracht opzadelen, vind ik eigenlijk geen pas geven. Wat vindt de heer Klos daarvan?

De **voorzitter**:

Duidelijk.

De heer **Klos** (D66):

Ik dank de heer Grinwis voor de recensie van de manier waarop ik politiek bedrijf, maar ik ga daar toch mee door. Als ik in het nieuws lees wat de consequentie is van de situatie waar we nu in zitten -- in één klap 20% erbij -- dan weet ik dat dat grote gevolgen heeft voor mensen. Ik denk dat we die zorg hier breed delen. Ik ben op zoek naar oplossingen voor de financiering en die kunnen inderdaad

zitten in de aanleg van meer warmtenetten, maar volgens mij kun je die ook vinden in een alternatieve manier om die netkosten te betalen. Dat we die kosten gaan maken -- daar zijn wij het volgens mij ook over eens -- is een goede investering in de toekomst van Nederland.

De **voorzitter**:

Een vervolgvraag.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

We kunnen het ook hebben over de benutting van het net, want die is in Nederland ontstellend laag. Die zit tussen de 30% en 40%. In andere landen ligt dat percentage veel en veel hoger en ik denk daarom dat we ook nog veel slimmer met ons huidige net om kunnen gaan. Maar de heer Klos geeft geen antwoord op mijn vraag. Mijn vraag is heel simpel. Dit heeft expliciet, inclusief ik-weet-niet-hoeveel stapels aan fiches en een hele ibo, op tafel gelegen bij de formatie. Daar had het geregeld moeten worden. Er dan nu over beginnen, is toch een beetje gratuit. Wat draagt het nou echt bij aan de oplossing? Ik ben het verder eens met de analyse, hoor, maar ik vind het wel een beetje makkelijk. Dit was namelijk in die tijd echt een heel groot thema.

De heer **Klos** (D66):

Ik denk dat de heer Grinwis de voorgeschiedenis beter kent dan ik, maar daar gaat het niet om. Het gaat er mij om dat er twee dingen dreigen. De energierekening gaat omhoog en als gevolg daarvan dreigt de elektrificatie ook minder snel te gaan, voor zowel bedrijven als huishoudens. Dat is een probleem voor de energierekening en voor het klimaat. Als het een probleem is voor het klimaat, is het weer een probleem voor de energierekening. Dat probleem moeten we gaan oplossen en dat ligt hier in dit debat op tafel. Daarom vraag ik ernaar en daarom vind ik dat we daar in de komende jaren, maanden en weken onverminderd de aandacht voor moeten blijven hebben. Als de heer Grinwis dat gratuit vindt, dan laat ik dat bij hem. Ik kies er toch voor om dit vandaag ter sprake te brengen.

De **voorzitter**:

U krijgt nog interrupties van een tweetal personen. Allereerst van de heer Flach.

De heer **Flach** (SGP):

Ik zou aan de heer Klos willen vragen -- dat geldt voor ons allemaal -- of we niet moeten stoppen met sprookjes over goedkope energie, want ik blijf toch een beetje kauwen op de opmerking "de goedkoopste energie ooit". Ook olie en gas zitten in principe gratis in de bodem. De kosten zitten in het naar boven halen en het transporteren ervan. Dat geldt ook voor zon en wind. Dat ontstaat gratis,

maar het kost heel veel geld om het in je stopcontact te krijgen. Moeten we niet gewoon heel eerlijk zijn en zeggen "energie is nooit gratis; energie is altijd duur"? Moeten we niet af van de meer ideologisch gemotiveerde opmerking dat we niet de dupe moeten worden van een fossiel systeem? Energie is altijd duur.

De heer **Klos** (D66):

Energie is niet gratis, maar het is niet zo dat het altijd duur is. Als je iedere dag fossiele energie importeert en het met schepen hiernaartoe laat komen, dan is dat inderdaad duur. Het is nog duurder als die schepen vervolgens vast komen te zitten, waardoor ze hier niet kunnen komen. Een elektriciteitsnet bouwen en zonnepanelen aanschaffen is niet gratis, maar als de zon, die voor ons allemaal gratis is, daarna altijd schijnt, dan is dat op de lange termijn voor ons een veel goedkopere oplossing. Ik ben het met u eens dat energie niet gratis is, maar ik denk wel dat we het goedkoper kunnen organiseren dan we nu doen, waardoor we mensen beter kunnen beschermen. Dat is het enige wat ik zeg.

De heer **Flach** (SGP):

Ik vind het goed om een discussie te voeren over afhankelijkheden van het buitenland enzovoorts. Dat is heel relevant. Maar als we kijken naar wat de tenders voor wind op zee kosten en naar wat de aanleg en de verzwaring van het net kosten, dan gaat het nog tientallen jaren duren voordat we kunnen spreken van goedkope stroom. Ik denk dat dit de discussie onnodig gijzelt. Dat zien we ook bij het debat over kernenergie. Daar wordt ook over gezegd dat het duur is. Ja, dat is duur, maar laten we ook met elkaar vaststellen dat wind en zon ons in de komende 50 jaar ontstellend veel geld gaan kosten. Dan voeren we het debat wat zuiverder.

De **voorzitter**:

Wilt u daar nog kort op reageren, meneer Klos?

De heer **Klos** (D66):

Ja, voorzitter. Ik wil het debat inderdaad zuiver voeren, dus op basis van de feiten. We moeten constateren dat zonnestroom de goedkoopste manier is van energie verkrijgen die we ooit hebben gehad. De technologie die we daarvoor nodig hebben, heeft in de afgelopen jaren, zeker in de afgelopen vijf, tien à vijftien jaar, een enorme schaalsprong gemaakt. Dat komt door beleid. Daar mogen we best trots op zijn. De heer Flach heeft daar langer aan gewerkt dan ik in deze commissie. Dat is gewoon goed gegaan. Nu moeten we versnellen en doorpakken. Ik denk dat we daarmee het juiste doen voor mensen, omdat we mensen daarmee een lagere rekening geven.

De **voorzitter**:

Goed. U krijgt ook nog een interruptie van de heer Dijk. Ik wil daarna kijken of we door kunnen gaan met uw inbreng, want u was daar nog niet mee klaar.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Ik sluit me erbij aan dat er langetermijninvesteringen moeten worden gedaan in het netwerk. Ik hoorde u net het voorbeeld noemen van zonnepanelen op de daken van mensen. Mijn vraag is: bent u zich ervan bewust dat de energievoorziening die we nu hebben, is opgebouwd door overheden die daar zelf voor de lange termijn in investeerden? We zagen gisteren dat Borssele wordt genationaliseerd. Het zou een goed idee zijn als de overheid deze handschoen helemaal zelf zou oppakken. Ik vond het rapport van de heer Wennink niks, maar ik vond één punt wel goed. Hij zegt: er is te veel geprivatiseerd; de overheid moet dat weer zelf gaan doen, met langetermijninvesteringen via een kosten-batenstelsel en niet via een kasstelsel. Als u daartoe bereid bent, dan zou dat een grote verandering zijn van dit kabinet.

De **voorzitter**:

Ik denk dat de vraag is: bent u daartoe bereid?

De heer **Klos** (D66):

Ik weet dat ik geen wedervragen mag stellen, maar ik hoop dat de heer Dijk straks nog wat meer kan toelichten over wat dat dan precies inhoudt en waar ik voor zou tekenen als ik vandaag zeg dat ik het daarmee eens ben en straks zijn motie ondersteun. In algemene zin zou ik zeggen dat de overheid een leidende en regisserende rol heeft bij het betaalbaar maken van energie voor mensen, vooral als het gaat om warmtenetten, waar we het vandaag over hebben. Dat juich ik van harte toe, want dat is nodig. Volgens mij voeren wij die strijd samen.

De **voorzitter**:

Een vervolgvraag van de heer Dijk.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Ik vraag dit, omdat als het gaat over betaalbare energie voor huishoudens, ACM gewoon zegt: volgend jaar gaan de netwerkkosten met €141 omhoog voor mensen. Aan u werd net de vraag gesteld of u het allemaal wilt uitsmeren, vooruitschuiven of dat soort dingen. U vindt mij aan uw zijde als u zegt: dit zijn diepte-investeringen voor de lange termijn. Het is heel goed als de overheid dit doet, dit op zich neemt, maar ook rekening houdt met dat het later iets kan opbrengen. Nu worden alle investeringen in de lange termijn namelijk constant alleen maar gezien als verloren geld. Dat vind ik uiterst dom. U verzandt daardoor steeds in deze discussie met andere partijen die één, geen omslag willen en twee, een puur privaat stelsel willen. Dat is een discussie waarin u, als

ik u goed beluister, niet terecht wilt komen. Dat gebeurt wel iedere keer als u zelf niet helder bent over diepte-investeringen en dat de overheid die moet doen. U zult dus een keuze moeten maken in het financieringssysteem. Dat doet u tot nu toe niet.

De **voorzitter**:

Oké, nog een korte reactie hierop van de heer Klos en dan gaan we weer verder.

De heer **Klos** (D66):

Die denklijn zit, volgens mij, precies in de vraag die ik daarover aan de minister wil stellen. Die zal ik dus straks ook maar stellen, hoewel ik denk dat ik dat al uitgebreid heb gedaan in de interruptiedebatten net. Het is wel zo dat een beetje marktwerking in combinatie met overheidsbeleid er tot nu toe voor heeft gezorgd dat die technologie die schaalsprong heeft gemaakt. Het is dus ook niet zo dat alle marktwerking verkeerd is. De eerlijkheid gebiedt dat ook te zeggen.

De **voorzitter**:

Ja, dat lokt toch weer een vraag uit van de heer Dijk. Meneer Klos, misschien kunt u straks in uw inbreng een aantal dingen wat sneller voorlezen of inbrengen, omdat we natuurlijk al heel veel interrupties hebben gehad. De heer Dijk wacht dat ook nog eventjes af, begrijp ik.

De heer **Klos** (D66):

Mijn vraag is dus: deelt de minister de zorg dat de hoge nettarieven een rem zetten op de elektrificatie van huishoudens en bedrijven? Eerder is dus naar oplossingen daarvoor gekeken. Daarom wil ik de minister vragen welke concrete maatregel het kabinet ziet om te voorkomen dat die stijgende nettarieven de overstap naar elektriciteit afremmen.

Voorzitter. Wie grip wil krijgen op zijn energierekening, heeft baat bij zonnepanelen, maar door de afschaffing van de salderingsregeling is veel onzekerheid ontstaan. Eerder heeft de Kamer een motie aangenomen die de regering oproept om alternatieven voor saldering te verkennen. Ik ben benieuwd hoe het staat met de uitvoering van die motie en welke concrete stappen de minister kan gaan zetten om de investeringen in opslag, energie delen en ook andere flexibiliteitsoplossingen te stimuleren.

Voorzitter. Dan warmtenetten. Het grootste deel van het energieverbruik van huishoudens gaat niet naar verlichting of apparaten, maar naar warmte.

De **voorzitter**:

Voordat u verdergaat over warmtenetten, krijgt u nog twee vragen. Allereerst van de heer Van den Berg.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Ik denk dat het energiedebat eigenlijk ook heel erg gaat over vertrouwen in de overheid. De salderingsregeling is daar zo'n typisch voorbeeld van. Eerst werden mensen opgeroepen om zonnepanelen te plaatsen. Er kwam subsidie bij: "Je moet aan de zonnepanelen." En wanneer mensen het eenmaal hebben, als ze hebben geluisterd, dan worden ze in het verdomhoekje gezet met terugleverboetes en het idee dat zij netcongestie veroorzaken. Denkt de heer Klos nou ook niet dat als wij nu een nieuwe regeling gaan optuigen en wij die later ook weer moeten gaan afschaffen, we die vertrouwensbreuk alleen maar groter maken? Kunnen we het dan niet beter zo laten?

De heer **Klos** (D66):

Dat is volgens mij een vraag aan onszelf, hier in deze commissie. Het vorige kabinet heeft dat inderdaad koud afgeschaft. Dat heeft tot een grote vertrouwensbreuk geleid. Ik vraag om het vinden van een soort tussenoplossing, zodat de wonden die daarmee zijn geslagen, een beetje geheeld kunnen worden. Ik denk dat dat ook best kan door opslag te stimuleren, door flexibiliteitsoplossingen te bieden en door energie delen makkelijker en aantrekkelijker te maken. Ik denk dat dat mensen ook daadwerkelijk kan helpen. Maar dan is de vraag natuurlijk, vooral aan ons allemaal, of wij daar vervolgens breed voor willen gaan staan en misschien ook bijna een soort pact met elkaar willen tekenen, zo van: laten we dat dan ook niet meer loslaten. Dat kan ik natuurlijk niet in mijn eentje bepalen, maar dat lijkt mij wel een mooie insteek van zo'n debat.

De **voorzitter**:

De heer Van den Berg voor zijn zesde interruptie van dit debat.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Ja, we gaan nog een rondje. Nou, ik heb wel geleerd dat beloftes doen als politiek een van de stomste keuzes is die je kunt maken. Kijk bijvoorbeeld naar Groningen en de gaswinning. Kijk ook naar de kerncentrales. Het is onzinnig om te zeggen "dit gaan wij nooit doen", want dat kunnen wij helemaal niet garanderen. Er kan over een paar jaar een nieuwe Kamer zitten die dan wat anders besluit. Dat heeft de heer Klos niet in de hand. Ik zou dan eerder gaan voor een stabiele oplossing. Nu kunnen we dus, in die onzekerheid die de heer Klos zelf schetst, weer met een nieuwe regeling op de proppen komen. Dan weten mensen weer niet wat er gaat komen. Het leidt alleen maar tot meer verwarring. Is de heer Klos dat met mij eens?

De **voorzitter**:

Oké, helder.

De heer **Klos** (D66):

De heer Van den Berg heeft natuurlijk gelijk als hij zegt dat verkiezingen gevolgen hebben. Ik kan niet iedereen vragen om zich hier aan mijn verkiezingsprogramma te houden. Dat slaat helemaal nergens op. "Gelukkig niet", hoor ik hier rechts van mij van de SGP! Het ontslaat ons echter niet van de plicht om toch te proberen om beleid te maken dat goed is voor mensen. Stel dat we bij voorbaat zouden zeggen: we gaan elkaars beleid veranderen, dus we doen maar helemaal niks. Dat lijkt me ook een beetje de plank misslaan.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Ik ben er even van aan het bijkomen dat D66 het nu heeft over een vertrouwensbreuk rond salderen, terwijl de partij van de heer Klos volgens mij gewoon voor het wetsvoorstel voor de abrupte afschaffing heeft gestemd. Het is mooi dat er nu een motie is ingediend en aangenomen die vraagt om met alternatieven te komen, maar het is natuurlijk wel wat wij tijdens de behandeling van het wetsvoorstel de hele tijd hebben gezegd: gooi geen oude schoenen weg voordat je nieuwe hebt.

De **voorzitter**:

En uw vraag?

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Mijn vraag gaat over een hele specifieke doelgroep: mensen in sociale huurwoningen, huurders met zonnepanelen die nu opeens … Ik wou een lelijk woord gebruiken. Het is echt, echt heel oneerlijk. Mijn vraag aan de heer Klos is wat de concrete inzet is. Waar moet de minister mee komen?

De heer **Klos** (D66):

Juist voor huurders moet het aantrekkelijker worden en blijven om zonnepanelen te hebben. Ik denk dat de minister dat onder andere kan doen door corporaties bijvoorbeeld meer ruimte te geven om het huurders mogelijk te maken om zonnepanelen te hebben. In Duitsland is er een interessante ontwikkeling: mensen die soms misschien niet eens hun eigen dak hebben, kunnen zonnepanelen gebruiken op hun balkon. Dat zit in Nederland helemaal vast door een gebrek aan normering daarover. Waarom gaan we daar niet eens een doorbraak op forceren? In Duitsland hebben daar nu anderhalf miljoen huishoudens profijt van. Dat is precies de groep waarop we ons moeten richten.

Zij hebben namelijk het minste toegang tot het beste alternatief voor gas. Ik denk dat we hierin samen kunnen optrekken, absoluut.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Ik denk dat er inderdaad een heleboel mogelijkheden zijn om mensen in een sociale huurwoning te helpen met zonnepanelen, om ervoor te zorgen dat er nog veel meer zonnepanelen komen. Ik noem ook de warmtenetten. Er staan mooie woorden in het coalitieakkoord. Ik ben heel benieuwd naar de reflectie van de heer Klos op die ambities en wat daar nu voor uitgetrokken wordt qua budget. Hoe kijkt hij daarnaar? Staat dat enigszins met elkaar in verhouding?

De heer **Klos** (D66):

Ik zie dat er bij de vorige voorjaarsnota geld is uitgetrokken voor zowel de aansluitkosten als straks de overname van bedrijven. Ik zie ook dat dat nog niet genoeg is. Bij de volgende voorjaarsnota is een volgend moment. Ik denk dat we weer breed in deze Kamer gaan vragen om ervoor te zorgen dat er een aantrekkelijk warmtebod gedaan kan worden. Daar is ook financiering voor nodig. Die zal van het Rijk moeten komen. Ook die vraag heb ik dus voor de minister.

De **voorzitter**:

Ik heb net iets te lang een stilte laten vallen, want u krijgt toch nog een vraag van de heer Dijk, meneer Klos. Dat is zijn goed recht.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Ik wil toch nog even doorgaan over het afschaffen van de salderingsregeling. Eén. Dat is echt de onbetrouwbare overheid ten top. Twee. Het werd net ook al aangegeven: het treft huurders drie keer. Ze krijgen én een hogere huur én hogere servicekosten én hogere energieprestatievergoedingskosten. Ze kunnen niet salderen én ze moeten duurdere energie betalen. Er zijn voorstellen gedaan door mijn partijgenoot, mevrouw Beckerman, en ook door anderen hier in de Kamer, om daar iets aan te doen, maar er gebeurt niks. Het betekent wel dat mensen én dure boodschappen betalen én dure brandstof betalen én hogere zorgkosten krijgen. Al die kosten stapelen bij elkaar op. Voor sociale huurders gaat het over €30 tot €50 per maand.

De **voorzitter**:

Wat wilt u van de heer Klos?

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Ik wil graag van D66 horen -- zij hebben overigens tegen het voorstel gestemd om een oplossing te zoeken voor sociale huurders -- wat dan nu de oplossing is. Deze mensen komen namelijk heel hard in de knel.

De heer **Klos** (D66):

Ik deel die analyse. Ik wil ook van harte naar die voorstellen kijken. Het is namelijk de groep waar ik me het meeste zorgen over maak. Het is ook de groep mensen die het minst goed kan meekomen. Het is ook iets waarvan we als overheid vragen dat ze het moeten gaan doen. Eerlijk gezegd deel ik de woede die hierin zit. Ik deel ook dat we samen met een oplossing moeten komen. Dat is echter precies waar ik het kabinet nu om heb gevraagd. Ik hoop dat het kabinet nu met een oplossing gaat komen. Ik hoop dus dat wij hierin naast elkaar kunnen staan.

De **voorzitter**:

Nog een korte vervolgvraag.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Het is bijna oktober. Ik weet niet hoe het met uw mailbox zit, maar de mijne stroomt vol met mails van mensen die de energierekening niet kunnen betalen. Zij geven ook aan dat het energienoodfonds niet toereikend is of hele moeilijke voorwaarden heeft waardoor zij er niet voor in aanmerking kunnen komen. Als wij vandaag het antwoord van de minister op uw vraag horen, ga ik u in de tweede termijn vragen om met een concreet antwoord te komen op de vraag wat u gaat doen om huurders te compenseren. Het kabinet heeft immers keer op keer aangegeven dat niet te gaan doen.

De **voorzitter**:

Dat is niet echt meer een vraag voor dit moment. Ik wil de heer Klos dus eigenlijk vragen om door te gaan met zijn inbreng. Gelet op het aantal interrupties dat we al achter de rug hebben, wil ik u vragen om, tenzij een interruptie echt heel hard nodig is, het betoog af te wachten en aan het eind eventueel nog uw vragen te stellen.

De heer **Klos** (D66):

Het grootste deel van het energieverbruik van huishoudens gaat dus niet naar verlichting of apparaten maar naar warmte. Iedereen wil voor een betaalbare prijs wonen in een warm, comfortabel huis. Juist voor de ongeveer 1 miljoen huishoudens die niet eenvoudig zelf kunnen overstappen op duurzame warmte, kunnen warmtenetten een route weg van aardgas bieden. Tegelijkertijd ontlasten ze het elektriciteitsnet en verlagen ze zo de toekomstige netkosten. Maar mensen stappen alleen over op een warmtenet als zij erop kunnen vertrouwen

dat hun huis warm en hun rekening betaalbaar blijft, zoals mijn collega van het CDA zojuist al zei. Daarom vraag ik de minister of zij kan toezeggen dat zij zo snel mogelijk met een aantrekkelijk en betaalbaar warmteaanbod komt, zodat huishoudens vooraf zekerheid hebben over hun warmterekening.

Ondertussen komen veel kansrijke warmteprojecten niet van de grond; Apeldoorn werd al genoemd. Er liggen plannen klaar voor honderdduizenden aansluitingen, maar zij lopen vast op financiering. Dat kunnen we ons niet veroorloven als we alle woningen van het gas af willen halen. Daarom vraag ik de minister of zij bereid is om de ondersteuning voor kansrijke warmteprojecten te versterken, zodat projecten die op korte termijn kunnen starten, daadwerkelijk van de grond kunnen komen. En kan de minister toezeggen dat ook lokale initiatieven en warmtegemeenschappen toegang houden tot ondersteuning en subsidie, zodat bewoners ook zelf een rol kunnen spelen in de warmtetransitie?

Voorzitter, tot slot. Betaalbaarheid, onafhankelijkheid en verduurzaming zijn drie loten aan dezelfde stam. Hoe sneller we overstappen op schone energie van eigen bodem, hoe minder afhankelijk we worden. Hoe beter we woningen verduurzamen, hoe lager de energierekening wordt. En hoe meer we investeren in ons energiesysteem, hoe sterker Nederland straks is.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Er zijn geen interrupties meer. Dan gaan we door naar mevrouw Müller.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Dank u wel, voorzitter. Mensen maken zich zorgen over hun energierekening. Dat begrijp ik. Energie moet betrouwbaar beschikbaar zijn en moet ook gewoon betaalbaar zijn voor huishoudens. Ik wil daarbij vandaag onderscheid maken tussen drie vragen. Komen we deze winter goed door? Wat gebeurt er de komende jaren met de energierekening? Hoe zorgen we dat energie ook op de echt lange termijn betaalbaar blijft?

Eerst deze winter. Op het punt van de leveringszekerheid is er reden voor enige geruststelling. De gasopslagen zijn de afgelopen weken flink verder gevuld. De laatste cijfers laten een vulgraad van ongeveer 57% zien. Bij het huidige vultempo lijkt het nieuwe nationale doel binnen bereik. Kan de minister vandaag bevestigen dat Nederland inderdaad op schema ligt? Is het nog steeds vooral EBN die vult of zijn ook marktpartijen inmiddels aan het vullen? En hoe kijkt zij naar de leveringszekerheid als de winter kouder uitvalt dan gemiddeld?

Maar geruststelling mag geen zelfgenoegzaamheid worden. Ik zie een interruptie.

De **voorzitter**:

Dat is heel scherp van u. Het is altijd fijn als de voorzitter een klein beetje hulp krijgt. Heel goed. De heer Van den Berg.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Ja, mevrouw Müller blijkt met open vizier te debatteren. Ik wil iets aanstippen. Ik kreeg tijdens een Energieraaddebat de vraag of mijn vraag of ons energiesysteem wel weerbaar is niet buiten de orde viel, maar nu hoor ik die vraag hier terugkomen in dit debat over energie voor huishoudens. Dat is terecht; ook wij maken ons zorgen over de gasopslagen, die bij lange na niet gevuld zijn. Gasunie heeft niet voor niets gewaarschuwd dat we gewoon een heel groot risico lopen als er een koude winter of een verstoring komt. Dan hebben wij gewoon een groot probleem.

De **voorzitter**:

Uw vraag.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Dan kan de vraag wel bij de minister komen, maar ik wil gewoon van mevrouw Müller zelf horen of wij op dit moment klaar zijn voor een verstoring en voor een koude winter.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Als we kijken naar de gasopslagen en hoe een normale winter is, denk ik dat de cijfers en alle interpretaties laten zien dat er voor deze winter voldoende is. De minister heeft gezegd dat ook als er wél hele grote events plaatsvinden -- laten we echt hopen dat dat niet gebeurt -- we in ieder geval voor huishoudens en ziekenhuizen goed zitten. Dus ook een beetje ter geruststelling van huishoudens: zij komen deze winter niet in de kou te zitten. Tegelijkertijd maak ik mij natuurlijk wel zorgen, want als zo'n groot event plaatsvindt, hebben de huishoudens wel gegarandeerd warmte, maar de industrie en de bedrijven worden dan afgeschaald. Ben ik dus helemaal gerustgesteld en vind ik dat we helemaal op het juiste pad zitten? Nee. Ik denk ook dat het onze politieke rol is om huishoudens niet enorm bang te maken voor een scenario waarvan het heel onwaarschijnlijk is dat het gaat gebeuren. Tegelijkertijd ontslaat ons dat er niet van om het kabinet aan te sporen om er op de lange termijn -- want de wereld ziet er niet heel rooskleurig uit -- voor te zorgen dat we een strategisch gasbeleid hebben waarbij we voldoende voorraden hebben.

De **voorzitter**:

Dit is dan uw laatste interruptie. Dat betekent ook dat u in de eerste termijn geen vragen kunt stellen aan de minister.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Ik vind het allereerst fijn dat de VVD zelf aangeeft dat de boodschap van de minister betekent dat de industrie afgeschakeld kan worden. Dat is dan wel zo'n scenario. Inderdaad, de kans is klein. We hoeven niet bang te maken, maar we moeten gewoon realistisch zijn over wat er kan gebeuren. Daar zijn we voor als Kamer. Maar als het zou voorkomen in de industrie en het bedrijfsleven volledig op zijn gat gaat, dan zitten de huishoudens er warmpjes bij, maar met een energierekening van duizenden euro's hoger dan nu. Is dat een wenselijk scenario? Wat gaat mevrouw Müller doen om dat te voorkomen?

Mevrouw **Müller** (VVD):

Natuurlijk is dat geen wenselijk scenario. Het is ook een heel onwaarschijnlijk scenario. En toch moet ons strategisch gasbeleid voor de toekomst, voor de wat langere termijn, na deze winter, gewoon op orde zijn. Daar gaan we het echt over hebben met de minister in de debatten die daarover gaan.

De **voorzitter**:

U kunt verder met uw betoog.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Geruststelling hoeft geen zelfgenoegzaamheid te zijn. We zien nog steeds zeer onvoorspelbare energieprijzen. Het kabinet heeft in april door de situatie in het Midden-Oosten terecht een scenarioaanpak opgesteld, van beperkte prijsdruk tot ernstige fysieke tekorten, met mogelijke maatregelen voor huishoudens, bedrijven en leveringszekerheid. In welk scenario bevinden we ons nu, volgens het kabinet? Welke indicatoren houdt de minister in de gaten? Op welk moment wordt opgeschaald naar aanvullende maatregelen? Wat de VVD betreft houdt het kabinet de vinger stevig aan de pols. Voor nu vinden wij het verstandig dat de belastingvrije reiskostenvergoeding is verhoogd, dat de brandstofaccijnzen worden verlaagd en dat er 123 miljoen euro is gereserveerd voor het Noodfonds Energie, waarmee het kabinet verwacht 500.000 huishoudens te kunnen helpen.

Dan de komende jaren. Het is goed dat we nu de studie van TNO hebben. Gemiddeld blijft het aandeel van het besteedbaar inkomen dat huishoudens aan energie uitgeven rond de 3,3%. Maar achter die gemiddelden gaan grote verschillen schuil. Bij vrijwel iedere manier van verwarmen loopt de rekening op. De belangrijkste structurele druk komt van de stijgende netkosten. Juist daar ligt voor mij de grote opgave. De ACM verwacht volgend jaar gemiddeld 20% hogere transporttarieven. We hadden het er net over. Tegelijkertijd moeten we de komende vijftien jaar ongeveer 235 miljard in het elektriciteitsnet investeren. We moeten dus niet alleen vragen hoe we de hogere kosten verdelen, maar ook hoe we voorkomen dat de rekening hoger wordt dan noodzakelijk.

Volume- en tijdsafhankelijke tarieven worden door netbeheerders aangedragen als een oplossing. Ik wil het ministerie danken voor het uitvoeren van mijn motie om inzichtelijk te maken wat deze tarieven nou eigenlijk betekenen voor huishoudens. In principe is het positief dat deze tarieven voor 60% van de huishoudens positief uitvallen, maar de VVD maakt zich zorgen om die overige 40%. Voor hen is het in principe mogelijk om de kosten te dempen door slim gebruik te maken van elektrische apparaten buiten de piek om. Maar als we huishoudens financieel willen prikkelen om buiten piekuren elektriciteit te gebruiken, moeten we ze daar ook toe in staat stellen. Mijn vraag aan de minister is daarom: hoe zorgen we dat "slim" de standaard wordt? Waarom subsidiëren wij nog steeds apparaten die niet eenvoudig slim kunnen worden aangestuurd? Wanneer komen er duidelijke standaarden voor warmtepompen, laadpalen en andere verbruikers? Hoe zorgen we dat slim laden, waarbij de auto automatisch laadt wanneer het net ruimte heeft, veel sneller landelijk beschikbaar wordt? Het kabinet werkt hier al aan. In delen van Nederland worden huishoudens inmiddels beloond voor gebruik buiten de piek. Wat mijn fractie betreft stellen we dit echt als randvoorwaarde. Als deze tarieven op 1 januari 2029 in moeten gaan, moet dit georganiseerd zijn.

De VVD heeft daarbij in het bijzonder aandacht voor de middenklasse. Voor de laagste inkomens is er heel terecht een vangnet, maar de groep daar net boven betaalt de volledige rekening en moet verduurzaming vaak zelf financieren. De VVD wil de middenklasse beschermen tegen een te hoge energierekening. Op korte termijn verwachten we dat het kabinet de vinger aan de pols houdt, zoals ik net al zei, voor het geval de energiekosten fors stijgen. Op de lange termijn moet er een goede balans zijn, waarbij enerzijds Nederlanders die hebben geïnvesteerd in het verduurzamen van hun woning, hier de vruchten van kunnen plukken, maar anderzijds de Nederlander die niet de middelen had om die investering te doen, niet het kind van de rekening wordt gemaakt. Daarom wil ik van de minister weten of zij bereid is om te kijken of er een ruimere toegang kan zijn tot renteloze financiering via het Warmtefonds. Hoe staat het met het toegankelijker en eenvoudiger vindbaar maken van alle verduurzamingsregelingen in het energiehuis, waar ook al naar verwezen werd?

De **voorzitter**:

Ja, het open vizier is er nog steeds, want mevrouw Müller zag het zelf ook: er is een interruptie van de heer Grinwis.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Een goed pleidooi. Ik ben erg voor het in de etalage zetten van het Warmtefonds. Het is een prima idee om de gratis leenvoorwaarden te verruimen. Maar dat betekent dat er ook boter bij de vis moet. Dan moet je als Rijk ook een extra storting in het Warmtefonds willen doen om te zorgen dat het Warmtefonds voldoende kan blijven uitlenen de komende jaren. Is mijn collega bereid om boter bij de vis te leveren en te zorgen dat het kabinet ook wat extra stort in het Warmtefonds? Dat kan nog in 2026. In 2026 past het allemaal best ruim binnen de -3. Dus ik zou zeggen: doen.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Ik vraag de minister om inzichtelijk te maken wat dat budgettair precies zou betekenen. Anders wil ik daar ook met u naar kijken. Zeker.

De **voorzitter**:

Heel goed. Mevrouw Müller, gaat u verder.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Ik wil ook aan de minister vragen: hoe staat het met de dubbele belasting op energie voor mensen die een thuisbatterij hebben? Dit willen wij zo snel mogelijk opgelost zien, helemaal omdat er een einde aan de salderingsregeling komt. En ook hier vraag ik -- wij hadden er vandaag ook een motie over -- wat de status is van bidirectioneel laden.

Dan de wat langere termijn. Die 235 miljard mogen wij niet als een natuurgegeven behandelen, vind ik. We moeten het net enorm uitbreiden, maar iedere kabel die we slimmer kunnen gebruiken, betere locatiekeuzes of andere energiedragers dempen uiteindelijk ook de energierekening, omdat er dan minder in het net geïnvesteerd hoeft te worden. Dat betekent: sneller bouwen waar dat nodig is, het bestaande net slimmer benutten en nieuwe vraag en productie veel beter bij elkaar brengen. Niet alles hoeft elektrisch, als warmte of duurzame moleculen maatschappelijk goedkoper zijn.

De **voorzitter**:

Mevrouw Müller, wilt u richting een afronding gaan van uw inbreng?

Mevrouw **Müller** (VVD):

Dan ga ik nu nog even warmte doen, als dat mag. Dat doe ik kort.

De **voorzitter**:

Ja, graag.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Warmtenetten zijn voor een deel van de Nederlandse wijken een belangrijk deel van de oplossing. Dat hebben we eigenlijk al gehoord. Het kabinet werkt daarom aan de WIS 2.0, om die subsidies beter samen te regelen. Dat vind ik verstandig. Wat zijn de concrete vervolgstappen daarop? Wanneer wordt dat duidelijk? Kunnen we vooruitlopend daarop de meest kansrijke projecten, die dicht tegen

een investeringsbesluit aan zitten, als het ware over een snellere route trekken, door procedures, standaardisering en subsidieaanvragen zo veel mogelijk parallel te organiseren? Ik begrijp ook dat het kabinet het ibo afwacht. Wanneer ontvangt de Kamer de kabinetsreactie? Kan de minister ook toezeggen dat er direct een uitvoeringsagenda voor collectieve warmte aan wordt gekoppeld?

Voorzitter, dan rond ik daarmee af. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Heel goed. Dank u wel voor uw inbreng. De heer Vermeer.

De heer **Vermeer** (BBB):

Dank u wel. Wie rood staat, kan niet groen doen. En als BBB naar de stukken voor dit kabinet kijkt, ziet zij alle reden om die waarschuwing te herhalen. Want energiebeleid gaat uiteindelijk niet over modellen, doelstellingen en percentages, maar over mensen die thuis de verwarming aanzetten, of juist uitzetten, en aan het eind van de maand de rekening moeten betalen. Energiebeleid moet daarom haalbaar, betaalbaar en betrouwbaar zijn. Een energietransitie die mensen niet kunnen betalen, houdt uiteindelijk geen stand. Er leven in Nederland 503.000 huishoudens in energiearmoede. De totale betaalbaarheidskloof stijgt naar 256 miljoen euro. Inmiddels behoren 959.000 huishoudens met een laag middeninkomen tot de risicogroep. Dat zijn mensen die werken, hun eigen broek ophouden, vaak net buiten regelingen vallen, maar ook niet zomaar duizenden euro's hebben voor isolatie of een warmtepomp. Te rijk voor ondersteuning, te arm om de investering zelf te doen. En daardoor dreigt een steeds grotere groep Nederlanders tussen wal en schip te vallen.

Ondertussen stapelen we de kosten. Denk aan hogere netbeheerkosten, de bijmengverplichting groen gas en daarna nog ETS2. Iedere maatregel wordt afzonderlijk doorgerekend, maar we krijgen geen vijf nota's. We krijgen er gewoon maar eentje. Kan de minister daarom voor 2027 tot en met 2031 inzichtelijk maken wat al deze maatregelen bij elkaar betekenen voor de energierekening van een gemiddeld huishouden? Hoeveel van die 959.000 risicohuishoudens worden daadwerkelijk bereikt door bestaande ondersteuning? Mevrouw Müller vroeg eigenlijk ook al iets in die richting.

Voorzitter. Betaalbaarheid begint ook bij leveringszekerheid. Nederland gaat richting de winter met veel lagere gasvoorraden dan eerder noodzakelijk werd geacht. Het kabinet heeft het vuldoel verlaagd van 115 naar 93 terawattuur. Volgens het kabinet is dat voldoende voor een gemiddelde winter. Daarmee zijn we minder goed voorbereid op een koude winter. Amerikaanse wintermodellen voorspellen een vroege, strenge winter. Een energiesysteem moet niet alleen werken als alles meezit. Het moet juist overeind blijven als het tegenzit. Waarom kiest dit kabinet voor een kleinere veiligheidsmarge? Wat gebeurt er met de gasprijzen, dus de energierekening, als we geen gemiddelde maar een koude winter krijgen? Wij moeten niet hopen op een zachte winter, maar voorbereid zijn op een koude.

Voorzitter. Dan de warmtenetten. BBB is niet tegen collectieve warmte. Waar het lokaal logisch, betrouwbaar en betaalbaar is, kan het een prima oplossing zijn. Over dat onderwerp had de minister-president gerust wel een bezoek kunnen brengen aan Harderwijk. Maar ooit spraken we over 500.000 extra aansluitingen. Inmiddels zijn dat er 200.000. Tegelijkertijd behaalde ongeveer de helft van de warmtebedrijven in 2024 een negatief rendement. Mijn vraag is dan ook: hoeveel van die 200.000 aansluitingen zijn inmiddels financieel rendabel? Hoeveel zijn er vergund? Hoeveel zijn daadwerkelijk in aanleg? Met de Wet collectieve warmte kiest het kabinet voor publiek meerderheidsbezit, maar dat betekent ook meer financieel risico voor de overheid. Wat is het maximale financiële risico dat Rijk, provincies en gemeenten met de huidige warmteplannen lopen? Want er zit een grens aan de hoeveelheid belastinggeld die uiteindelijk in verliesgevende warmtebedrijven kan worden gestoken. Publiek eigendom is ook publiek risico, en we kunnen het geld maar één keer uitgeven.

Dan de warmteklant zelf. De overgang naar kostengebaseerde tarieven is opnieuw uitgesteld. Gemeenten moeten ondertussen investeren en inwoners moeten keuzes maken, zonder te weten wat de warmte straks daadwerkelijk gaat kosten. We vragen mensen dus om mee te gaan in de warmtetransitie, terwijl we ze nog niet kunnen vertellen wat de eindafrekening wordt. Er is geen bank die op basis van dit soort informatie welke lening dan ook zal verstrekken. Kan de minister garanderen dat de maatregelen die aardgas bewust duurder maken, zoals ETS2 en de bijmengverplichting, niet automatisch leiden tot een hogere rekening voor iemand die helemaal geen aardgas gebruikt maar is aangesloten op een warmtenet?

Tot slot. We zien een vreemde tegenstelling: we subsidiëren individuele warmtepompen in wijken waar tegelijkertijd een warmtenet wordt gepland. Minder aansluitingen maken het warmtenet duurder, terwijl meer warmtepompen extra druk leggen op het elektriciteitsnet, dat al op veel plekken vol zit. Heeft de minister doorgerekend wat het maatschappelijk kost als we in dezelfde wijk én het elektriciteitsnet moeten verzwaren én een warmtenet aanleggen? Want twee keer infrastructuur aanleggen is natuurlijk ook twee keer rekeningen betalen. De volgorde moet kloppen: eerst weten wat het kost, eerst weten wie het betaalt, eerst zorgen dat de energievoorziening betrouwbaar is en dán pas nieuwe verplichtingen opleggen. Want achter al die tabellen, percentages en klimaatdoelen zit uiteindelijk gewoon een huishouden, een gezin dat de verwarming aan wil zetten, een oudere die niet in de kou wil zitten, een werkende die aan het eind van de maand zijn rekening moet kunnen betalen.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel voor uw inbreng. Mevrouw Kröger.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Dank, voorzitter. PRO staat voor een warm huis, een betaalbare energierekening en een leefbare toekomst. Maar wat zien we? De energierekening stijgt. We

blijven afhankelijk van peperduur fossiel en veel te veel mensen zitten in de kou, in een tochtig huis, met schimmel op de muren. In het coalitieakkoord staan mooie woorden over warmte en isolatie, maar er is echt extra inzet nodig om die mooie woorden, warme woorden, waar te maken.

Voorzitter. In andere debatten hebben we het over hoe we snel meer groene energie kunnen produceren, zodat we dat peperdure fossiel niet meer nodig hebben. Dit debat draait voor mij om twee zaken: de warmtenetten en de groeiende groep mensen in energiearmoede. We weten dat op veel plekken in Nederland een warmtenet de beste optie is, maar in de praktijk is wat maatschappelijk het beste is toch niet betaalbaar. Dat komt mede doordat voorkomende investeringen in het elektriciteitsnet niet meegenomen worden in de businesscase van een warmtenet. Gaat de minister nu serieus kijken hoe we dat kunnen aanpakken? Kan je er op de een of andere manier voor zorgen dat iemand die op een warmtenet gaat, daar ook daadwerkelijk een warmtebonus van krijgt?

Daarnaast zijn er nog veel te veel onzekerheden rond warmtenetten. Gaat de minister nu eindelijk zorgen voor het …

De **voorzitter**:

Maak uw zin maar af, hoor. Dan weet de minister ook welke vraag ze van u kan verwachten.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Gaat de minister eindelijk zorgen voor het waarborgfonds, waar we het al heel vaak over gehad hebben met elkaar, voor een versimpeling van financiering en voor de opkoop van de private netten? Hoe zorgen we ervoor dat de WIS 2.0 makkelijker is en alle geldstromen bundelt, zodat het simpeler is om een net uit te rollen en het voldoende is? We horen dat het bedrag per aansluiting nu te laag is om de businesscase rond te rekenen, waardoor projecten niet doorgaan en uiteindelijk geld op de plank blijft liggen. Hier moet toch een mouw aan te passen zijn? Hoeveel aansluitingen kunnen er nou concreet gefinancierd worden met het huidige beschikbare budget? Wat betekent dat voor wat er nog nodig is om de warmteambities waar te maken? Welke extra aandacht geeft deze minister aan de warmtegemeenschappen, zodat die ook echt vaart kunnen blijven maken?

De **voorzitter**:

Ja, dit is een natuurlijk moment om de interruptie van de heer Vermeer toe te staan.

De heer **Vermeer** (BBB):

Mevrouw Kröger snijdt hier een goed punt aan. Mensen die op een warmtenet aansluiten, worden nog steeds geconfronteerd met een verhoging van

netwerkkosten op elektriciteit, terwijl hun aandeel daarin een stuk lager wordt. Het is zelfs zo dat alle huishoudens die nog op aardgas blijven zitten extra netbeheerkosten moeten gaan betalen, omdat andere mensen hun gasleiding eruit laten trekken.

De **voorzitter**:

Uw vraag.

De heer **Vermeer** (BBB):

Hoe denkt mevrouw Kröger dat dit opgelost moet worden? Want ook haar warmtebonus moet vervolgens, volgens het huidige systeem, weer betaald worden door alle andere gebruikers.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Misschien zou je in een ideale wereld bijna naar één tarief zijn gegaan. Nu krijg je eigenlijk een heel gek systeem, waarbij achterblijvers een heel hoge prijs … De laatste mensen die nog op het gas zitten, moeten dan met elkaar die kosten dragen. Ondertussen betalen mensen die heel weinig gebruikmaken van het elektriciteitsnet misschien onevenredig veel ten opzichte van mensen die heel zwaar gebruikmaken van het net. En als je op een warmtenet zit, betaal je nog steeds de volle mep voor andere zaken. Ik denk dat er heel slim gekeken moet worden naar hoe we die tarieven inrichten, maar in het geval van warmtenetten zitten de kosten natuurlijk ook echt in de investeringen. Hoe meer wij met elkaar zeggen dat de warmtetransitie een grote investering is die je als gemeenschap, als samenleving, op je neemt omdat er ook hele grote maatschappelijke voordelen aan zitten, hoe meer dat natuurlijk ook de kosten voor de individuele gebruiker drukt.

De **voorzitter**:

Dank voor het uitgebreide antwoord. U kunt verder met uw pleidooi.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Dan hebben wij de antwoorden op de vragen vanuit de Eerste Kamer over de ACM-studie gelezen. Het is heel goed dat de minister ervoor gaat zorgen dat we sneller over kunnen op kostengebaseerde tarieven. Volgens mij is daar ook vanuit ongeveer de hele Kamer druk op. Ik wil dus heel graag een update. Hou ons goed aangehaakt bij welke vaart de minister daarmee kan maken.

Voorzitter. Het lijkt me dat het nu vooral zaak is dat we echt zorgen dat een aantal projecten gaan lopen, dat we een vliegwiel creëren doordat we gewoon ervaringen hebben. Door allerlei onzekerheden zijn er nu projecten stilgevallen of zelfs definitief komen te vervallen, wat echt heel erg zonde is. Dat haalt alle

energie uit de warmtetransitie. Heeft de minister deze projecten in beeld en kan ze zorgen, met het nodige maatwerk, dat we gewoon voorbeelden gaan maken?

Voorzitter. Dan energiearmoede. Door een amendement van mijn hand moet de minister nu ieder jaar rapporteren op energiearmoede. Dat is belangrijk en is een eerste stap, maar ik wil ook echt dat de minister een concrete doelstelling formuleert, bijvoorbeeld: de komende jaren moet de energiearmoede halveren. Bij een doelstelling horen ook maatregelen. TNO heeft precies in kaart gebracht waar energiearmoede het grootst is. We weten om welke wijken het gaat. Het zijn zo'n 200 wijken waar 10% energiearmoede is. Laten we zorgen voor een energieplan voor die wijken, met isolatie, met wel of niet op een warmtenet, afhankelijk van wat er mogelijk is, met zonnepanelen op de daken, met een buurtbatterij. Dat worden wijken met betaalbare warmte, met gratis zonnestroom en een goed geïsoleerd huis als antwoord op energiearmoede. Gemeenten zijn nu al bezig met warmteplannen, maar kunnen we in de wijken waar de grootste opgave ligt niet extra ondersteuning bieden om ervoor te zorgen dat er een integraal plan komt te liggen waar opwek, opslag, verbruik, warmtebron en netverzwaring allemaal op elkaar worden afgestemd voor een perfecte mix? Ik heb bij de Energiewet een amendement ingediend om netbeheerders meer mogelijkheden te geven om buurtbatterijen aan te leggen. Wordt dat nou concreet opgevolgd? Kunnen we zorgen dat we de school, het buurthuis en de bibliotheek ook meenemen in die aanpak, zodat je echt zorgt dat de hele wijk erop vooruitgaat?

Voorzitter. Ik ben heel blij dat er eindelijk een wat ruimhartiger noodfonds ligt. Nu is natuurlijk wel de zorg dat het ook structureel moet worden. Maar ik denk dat het een hele grote zorg is dat er mensen zijn die überhaupt de kachel niet aan durven te zetten. Zij komen niet voor het noodfonds in aanmerking. Hoe gaat de minister ervoor zorgen dat deze groep geholpen wordt?

Moet ik afronden, voorzitter?

De **voorzitter**:

Ja, heel graag.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Ik voelde zoiets.

Dan heb ik nog twee hele korte vragen. Ik heb net gevraagd naar salderen. Wij maken ons grote zorgen over het feit dat dat abrupt stopt en dat mensen met zonnepanelen met de handen in het haar zitten, zeker in een huurwoning. De tweede vraag is: heeft de minister het prijsplafond op de plank liggen voor het geval dat de energiecrisis echt uit de klauwen loopt?

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel voor uw inbreng.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Ik ben het er helemaal mee eens dat we moeten beginnen met het isoleren, verduurzamen en energiezuinig maken van de woningen die dat nu het minst zijn en waar nu de hoogste rekeningen worden betaald. Is mevrouw Kröger van PRO het met de SP-fractie eens dat we nu erg veel belasting betalen op energie en, wetende dat niet iedereen invloed heeft op zijn energiegebruik, dat die belasting eigenlijk naar beneden moet?

Mevrouw **Kröger** (PRO):

We maken ons heel veel zorgen om de betaalbaarheid van de energierekening. Het gaat eigenlijk om verschillende aspecten, zoals belastingen en nettarieven. Mijn collega Van Oosterhout heeft daarover recent een motie ingediend en aangenomen gekregen. Daarin wordt verzocht om alle opties in kaart te brengen om de energierekening betaalbaar te houden. Daar is de energiebelasting uiteraard een onderdeel van.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Ik stel deze vraag omdat ik in een vorig debat al heb aangegeven dat we in de oppositie met meer zijn. Er wordt vanuit de coalitie steeds gevraagd om samenwerking, maar ik zie die niet. Ik zie vaak een klap terug in het gezicht. Het zou mij een lief ding waard zijn als wij als verenigde oppositie met een voorstel kunnen komen om de belastingen op energie te verlagen, al zou het maar deels zijn, en we als oppositie allemaal een beetje pijn lijden, omdat het net niet precies ons voorstel is. Ik ben daar heel erg toe bereid, omdat ik echt zie dat de groep mensen die precies buiten het Noodfonds Energie vallen, echt de hoofdprijs gaan betalen. Ik zou u dus willen vragen om met mij mee te denken over een voorstel om die energiebelasting te verlagen, precies voor de groep die daar het minste invloed op heeft. Dan kijken we toch naar mensen die bijvoorbeeld afhankelijk zijn van gas om hun woning te verwarmen, omdat we dat in het hier en nu beter kunnen maken. Ik ben benieuwd naar uw reactie daarop.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Er is een hele grote inzet om het in het hier en nu beter te maken, maar daarnaast ook te zorgen voor echte verduurzaming, ook structureel. Dat is volgens mij precies de puzzel die we moeten kraken. Ik denk dat het belangrijk is dat de minister komt met al die opties, omdat je dan ook ziet wat het meeste effect heeft. Ik maak me ook echt veel zorgen over die nettarieven. Er moeten stappen gezet worden.

De heer **Jumelet** (CDA):

Mevrouw Kröger spreekt, denk ik, goede woorden over de betaalbaarheid. Ik vroeg daar net ook naar. Ik heb ook de vraag gesteld welke criteria nou eigenlijk worden gehanteerd om die betaalbaarheid echt te kunnen bepalen. U spreekt vervolgens over het prijsplafond. Dat waren uw laatste woorden, ongeveer. Wat voor ideeën heeft u daarbij? Daar ben ik wel geïnteresseerd in. Uiteindelijk gaat het natuurlijk om welke knoppen we kunnen gebruiken. Wat voor ideeën heeft u daarbij?

Mevrouw **Kröger** (PRO):

We hebben nu één keer het prijsplafond moeten inzetten, toen er na de Russische inval in Oekraïne heel acuut een enorme piek kwam. We hebben altijd gezegd: kan de minister ervoor zorgen dat dat plafond gewoon klaarstaat en we dat kunnen inzetten als het nodig is? Ik denk wel dat het wenselijk is om ervoor te zorgen dat je het eigenlijk niet nodig hebt, door vorm te geven aan het verbeteren van de betaalbaarheid en aan structurele oplossingen. Ik vind zelf dat er na de energiecrisis, de Oekraïne-energiecrisis, gewoon echt onvoldoende is gedaan om te zorgen dat die isolatie vaart ging maken, om te zorgen dat de uitrol van groene energie vaart hield en om te zorgen dat we de groep waarvan we het weten -- TNO heeft dat precies in kaart -- bereiken. Het is voor mij dus echt die combinatie.

De **voorzitter**:

Ik zie dat dat akkoord is of voldoende is bevonden door de heer Jumelet. Hij knikt. U was aan het einde van uw betoog gekomen, hè?

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Ja.

De **voorzitter**:

Dan stel ik voor dat we doorgaan naar de heer Kops. Aan u is het woord.

De heer **Kops** (PVV):

Dank u wel, voorzitter. Hoewel het hier om een basisbehoefte gaat, is energie een peperduur luxeproduct geworden en dat is het eigenlijk al jaren. Even de kachel aanzetten als het koud is, hoort natuurlijk vanzelfsprekend te zijn, maar voor heel veel mensen is het dat allang niet meer. Ruim 500.000 huishoudens leven inmiddels in energiearmoede.

Voorzitter. Het is en blijft dan ook onbegrijpelijk dat de minister niets, maar dan ook echt helemaal niets doet om de energierekening voor huishoudens structureel te verlagen. Als het gaat om de betaalbaarheid van energie, is het probleem tweeledig. Enerzijds: ja, natuurlijk zijn de energieprijzen de afgelopen

tijd door het dak gegaan. Een paar weken geleden bereikte de gasprijs het hoogste niveau in drie jaar. Inmiddels is een nieuw vast contract van één jaar gemiddeld al €800 duurder dan in januari van dit jaar. Anderzijds is het natuurlijk wel de overheid geweest die energie jaar na jaar na jaar bewust steeds duurder heeft gemaakt. Zeg nou zelf, de totale energierekening van huishoudens bestaat nu al voor meer dan de helft uit belastingen en netkosten. De energiebelasting op gas is nu al meer dan verdubbeld ten opzichte van 2019. Dat maakt dat de gasprijs in Nederland zoals consumenten die betalen, nu al tot de hoogste van heel Europa behoort. Wat Nederlanders jaarlijks aan gas betalen, is bijna het dubbele van wat de Belgen aan gas betalen. Hoe kan dat?

Voorzitter. Het gaat ook maar door, want volgend jaar gaat de energiebelasting op gas gewoon nog verder omhoog. Nogmaals, het is echt onbegrijpelijk, ongelofelijk, dat dat gebeurt. Want hoe kun je uitgerekend nu, in tijden van torenhoge gasprijzen, besluiten om gas nog zwaarder te belasten? Waarom? Bovendien is het niet het enige, want als het aan de minister ligt, gaan huishoudens komend jaar ook nog extra betalen voor de verplichte bijmenging van groen gas. We hebben het daar afgelopen maandag nog over gehad. En een jaar later krijgen we dan ook nog eens de Timmermanstaks daarbij. U weet wel, die Europese CO_2-heffing voor huishoudens. Kortom, het houdt maar niet op. Het is een continue stapeling van belastingen op, zoals gezegd, een basisbehoefte.

Voorzitter. Wat nu als huishoudens dat echt niet meer kunnen betalen? Ja, dan krijgen zij van de minister een doorverwijzing naar het Noodfonds Energie. Zeg nu zelf, dat dit noodfonds überhaupt bestaat, überhaupt nodig is, is toch beschamend en veelzeggend tegelijk? Het zegt namelijk dat de prijs van energie voor heel veel huishoudens veel te hoog is. Vindt de minister dat eigenlijk niet ook?

We lezen dat het noodfonds leidt tot een gemiddelde tegemoetkoming van €360 per huishouden per jaar. Ten eerste: oké, natuurlijk is iedere euro er één, maar het is bij lange na niet genoeg om de enorme stijging van de energierekening van de afgelopen tijd te compenseren. Hoe ziet de minister dit? Ten tweede: mooi, zo'n tegemoetkoming, als je er tenminste voor in aanmerking komt. Want wanneer kom je ervoor in aanmerking? Nou, kort gezegd mag één, het inkomen niet te hoog zijn en moet, twee, er een minimale energiequote zijn. Mevrouw Kröger had het daar net ook al over. Die energiequote geeft aan hoeveel procent van het inkomen opgaat aan energie. Dat moet, afhankelijk van het inkomen, minimaal 8% of 10% zijn. Daar kan het dus misgaan, want energiearmoede kan ook verborgen zijn. Dan gaat het om huishoudens die bewust minder energie verbruiken dan normaal en die, kortom, uit angst voor enorme kosten de kachel überhaupt niet meer aanzetten. Dat is én schrijnend én heeft dus ook gevolgen, want we krijgen berichten van mensen die juist hierdoor niet meer aan de vereiste energiequote voldoen en dus geen compensatie ontvangen.

Dan mijn vragen aan de minister. Komt dit haar bekend voor? Krijgt zij zulke berichten ook? Om hoeveel huishoudens in verborgen energiearmoede gaat het eigenlijk? Oké, het is verborgen, maar heeft de minister dat enigszins inzichtelijk? De vraag is natuurlijk ook hoe dit eigenlijk ging de vorige keer dat het noodfonds werd opengesteld. Toen werd er immers ook al gewerkt met energiequotes; het is dus niet nieuw. Mijn vraag is vooral: hoe gaat de minister dit oplossen? Want het kan toch niet zo zijn dat de energierekening stijgt en stijgt, niet alleen door

de energieprijzen maar ook door bewust overheidsbeleid, dat huishoudens in de energiearmoede belanden of dat allang zitten, dat de minister vervolgens met een noodfonds komt, maar dat dan uitgerekend de huishoudens voor wie dit fonds is bedoeld, er niet voor in aanmerking komen? Dat kan toch niet? Graag een reactie.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dank u wel voor uw inbreng. Er is een interruptie van de heer Klos.

De heer **Klos** (D66):

Ik hoorde de heer Kops een paar dingen zeggen waar ik het zeer mee eens ben, namelijk dat we de energierekening structureel moeten verlagen en dat het eigenlijk beschamend is dat dat noodfonds er überhaupt is en ook moet blijven bestaan. Ik denk ook dat we hetzelfde uitgangspunt delen, namelijk het echt naar beneden willen brengen van die energierekening en deze dus structureel willen verlagen. Ik vraag me af of de heer Kops kan uitleggen hoe je dat doet als je tegelijkertijd in een systeem blijft zitten waarin gas de voornaamste bron van verwarming is.

De heer **Kops** (PVV):

Ik begrijp de interruptie eigenlijk niet helemaal. De heer Klos zegt: we hebben hetzelfde uitgangspunt. Hij is het ook met mij eens dat we de energierekening structureel moeten verlagen. Volgens mij zit hier een D66-minister, een minister van de partij van de heer Klos dus. We zien hoe die gasprijs de afgelopen tijd ontzettend is gestegen en hoe de energierekening van huishoudens is gestegen. Uitgerekend de minister van D66, van de partij van de heer Klos dus, zegt dan: "Volgend jaar gaan we gas nog veel duurder maken. We gaan het gewoon zwaarder belasten." Vervolgens zegt de heer Klos dat hij het met mij eens is dat die rekening structureel moet worden verlaagd. Maar dat is dus gewoon niet waar. De heer Klos en D66 zijn die energierekening juist structureel, ieder jaar opnieuw, aan het verhogen en verhogen.

De heer **Klos** (D66):

Dat klopt dus niet. Zelfs als je alle belasting op gas weg zou halen -- ik geloof niet dat de heer Kops dat voorstelt; niemand stelt dat voor -- zou die verlaging minder groot zijn dan de verhoging die we dit jaar hebben gezien als gevolg van de stijging van de gasprijzen door de oorlog in Iran. Die oorlog werd overigens toegejuicht door de heer Wilders. De gevolgen van de Oekraïnecrisis waren nog maar half zo erg. Ik stel de vraag dus nog een keer. Het is een hele simpele vraag: hoe kunnen we er concreet voor zorgen dat die rekening structureel omlaaggaat als we toch blijven vasthouden aan dat systeem waarin deze flipperkastprijzen zich voordoen?

De heer **Kops** (PVV):

Ik zei het net al: de torenhoge belasting op gas is meer dan verdubbeld ten opzichte van 2019. Volgend jaar gaat die weer wat omhoog. Het is schandalig dat de heer Klos en zijn partij dat doen en dat een goed idee vinden. Ten tweede is het ook nog eens schandalig dat er op een basisbehoefte zoals energie het hoge btw-tarief wordt geheven. Daar heeft u er al twee.

De **voorzitter**:

Oké. De heer Klos heeft een volgende interruptie voor de heer Kops. Laten we proberen om niet te veel vragen terug te stellen.

De heer **Klos** (D66):

Ik stel dus vast dat er geen idee of plan is bij de PVV voor hoe je die prijzen structureel zou kunnen verlagen. We constateren dat de verhoging van de gasprijzen wordt veroorzaakt door gas te blijven gebruiken, maar de PVV weigert te zeggen dat we van het gas af moeten. Uiteindelijk biedt de PVV dus geen oplossing voor gewone mensen die naar dit debat kijken, die grip willen krijgen op hun energierekening, maar vast blijven zitten in een systeem waarin zij geen grip hebben op die flipperkastprijzen. De PVV biedt geen enkele oplossing.

De heer **Kops** (PVV):

Misschien is de heer Klos een beetje in paniek, want ik zei net al dat het zijn partij is die jaar in, jaar uit de energierekening verhoogt. Afgezien van die torenhoge energieprijzen, gaan de belastingen ook ieder jaar omhoog, meneer Klos. En dan gaat u mij verwijten dat ik geen oplossing heb? Ik heb net gezegd dat die energiebelasting omlaag moet. Ga nou eens die btw op energie verlagen! Maar u doet het niet, meneer Klos. Dan kunt u wel een beetje gaan zitten lachen, maar het is wel naar aanleiding van de begroting …

De **voorzitter**:

Ik ben niet aan het lachen, zeg ik richting de heer Kops. Ik ben niet aan het lachen; ik was gewoon naar u aan het luisteren.

De heer **Kops** (PVV):

De heer Klos kan wel een beetje gaan zitten lachen, maar ik word hier een beetje pissig van. Uit alle berekeningen blijkt namelijk dat die energierekening volgend jaar gewoon weer omhooggaat. Die wordt gemiddeld €180 meer dan die op dit moment is. Dat komt boven op die honderden euro's aan stijging die we al hebben gezien het afgelopen jaar, meneer Klos. Dat heeft ú gedaan. U zit aan de

knoppen in dit land en u belast energie steeds meer en meer. Dat mensen in energiearmoede zitten, of daar alsnog in gaan belanden, is uw schuld, meneer Klos.

De **voorzitter**:

Ik stel voor dat we de toon iets matigen met elkaar.

De heer **Kops** (PVV):

Dat bepaal ik zelf, voorzitter.

De **voorzitter**:

Ja, en ik bepaal dat ik daar vervolgens iets over zeg. Helemaal goed. Meneer Klos, u wilt hier toch nog kort op reageren? Want het is dan nog een keer een interruptieronde. Gaan we dat doen? De heer Klos geeft aan dat hij het erbij laat. Ik denk dat dat verstandiger is. Dan kunnen we door naar de inbreng van de heer Grinwis.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Voorzitter, dank. Voor miljoenen Nederlandse huishoudens gaat de energierekening de komende jaren verder stijgen. De gemiddelde energiequote blijft naar verwachting wel stabiel, op 3,3%. Geen wolkje aan de lucht? Quod non. Achter deze gemiddelden gaan grote verschillen schuil. Ruim een half miljoen huishoudens hebben te maken met energiearmoede, schat TNO. De betaalbaarheidskloof is bovendien toegenomen. In dit land zou niemand op de bank in de woonkamer moeten slapen om maar niet een andere ruimte in huis te hoeven verwarmen, of slechts een keer per week moeten douchen om warm water te besparen, of de thermostaat zo laag moeten zetten dat je in je huis maar een winterjas aantrekt.

Ondanks de bijna sprookjesachtige ramingen in bijvoorbeeld de KEV, zal de energierekening de komende jaren verder onder druk komen te staan, door geopolitieke onrust, de bijmengverplichting groen gas, ETS2 en stijgende nettarieven. Hoeveel netkosten gaan wij eigenlijk maken ten faveure van de Duitsers en de Belgen, en hoe zouden die gesocialiseerd kunnen worden over meerdere landen?

Toen de lage gasvoorraden in het nieuws waren, verzekerde de minister het volk: geen kachel gaat uit vanwege gastekort. Ik heb me eigenlijk wel een beetje aan die uitspraak geërgerd. Dat is namelijk niet de hoofdvraag. De vraag is vooral: tegen welke prijs? Leveringszekerheid gaat over beschikbaarheid én betaalbaarheid. Zorgt de minister er ook voor dat mensen zich niet gedwongen voelen om de kachel uit te zetten vanwege de hoge prijzen? Welke verantwoordelijkheid ziet zij hierbij voor zichzelf? Kan de minister trouwens reflecteren op het effect van de lage gasvoorraden op de prijsvorming? Hadden

we niet lagere prijzen gehad als de gasvoorraden voller waren geweest in Europa en in Nederland en als er extra strategische buffers waren geweest? Ik kan niet wachten op de brief inzake strategisch gasbeleid, waar de urgentie vanaf spat.

Het uitgangspunt van de ChristenUnie is dat elk huishouden bij normaal verbruik de energierekening goed zou moeten kunnen betalen. Generiek koopkrachtbeleid bereikt niet alle huishoudens die je wil bereiken. Het is niet de juiste weg om dat iedere keer als een doekje voor het bloeden in de lucht te houden.

Neem het Noodfonds Energie. Het is goed dat het fonds dit najaar weer opengaat. Zoals collega's Kops en Kröger ook al aangaven, krijg je echter pas toegang tot het noodfonds als je minimaal 8% of 10% van je inkomen uitgeeft aan energie. Hoe bereik je dan de mensen die de verwarming niet meer durven aan te zetten? De armere huishoudens hebben vooral last van de stijging van de gasprijzen. Een compenserende maatregel die voor de hand ligt, is dan ook het verlagen van de energiebelasting op gas. Ik zei maandag bij het wetgevingsoverleg al dat ik bezig was met een amendement om dat te bewerkstelligen. Tot mijn verbazing kwam ik erachter dat het Herstel- en Veerkrachtplan het ons onmogelijk maakt om de energiebelasting op gas te verlagen, op straffe van een boete. Mijn vraag aan de minister is of het echt klopt dat we nul komma nul ruimte hebben om de energiebelasting op gas in 2027 te dempen. Geldt dat dan ook voor 2028, het jaar dat er een nieuw MFK begint in Europa?

Voorzitter. De huishoudens met een warmtepomp hebben relatief gezien de laagste energierekening.

De **voorzitter**:

Voordat u verdergaat, heeft u een interruptie van de heer Flach.

De heer **Flach** (SGP):

Meneer Grinwis, u zei bijna in een soort bijzin dat het Herstel- en Veerkrachtplan het ons onmogelijk maakt om iets te doen aan die belastingen. Zou u dat op de voor u kenmerkende wijze willen toelichten?

De **voorzitter**:

Meneer Flach, wilt u wat u buiten de microfoon zei herhalen? Nee? Dat gaan we niet doen?

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

De essentie is helder, voorzitter, maar de laatste woorden verwaaiden. Dank u wel, meneer Flach. Ik was bezig met een amendement op het Belastingplan om de energiebelasting op aardgas komend jaar te verlagen. Dan vraag je natuurlijk ook om ambtelijke bijstand bij Financiën. Door die reactie kwam ik erachter dat de afspraken in het Herstel- en Veerkrachtplan zo zijn gemaakt dat de

energiebelasting op aardgas in de jaren dat het Herstel- en Veerkrachtplan loopt, reëel een aantal procenten, en ook een bepaald aantal centen, omhoog moet. Wij zouden niet de ruimte hebben om in 2027 de energiebelasting op aardgas te verlagen, want dan zouden we onder de lijn komen die met Europa en de Europese Commissie is afgesproken. Als we daaronder komen, raken we ook op deze afspraak potentieel 600 miljoen euro kwijt. Dat was de reactie die ik terugkreeg. Daarom vraag ik aan de minister of dat echt zo is. Is er echt nul komma nul ruimte? De reactie was dat het kabinet-Schoof eigenlijk alle ruimte heeft benut door de energiebelasting op gas met slechts €0,028 te verlagen. Daarmee zaten ze wel op de minimale lijn die conform het Herstel- en Veerkrachtplan moet worden gehanteerd qua stijging van de energiebelasting op aardgas. Het moet dus een reële stijging zijn. Alle inflatiecorrectiestijgingen van de afgelopen jaren tellen dus niet mee. Dat is eigenlijk de squeeze, waarbij ik voor de zoveelste keer -- maar volgens mij is dat nog vaker de emotie van meneer Vermeer geweest dan van mij -- dacht: o, we worden geregeerd via een soort oude afspraak in het Herstel- en Veerkrachtplan en de politiek in Nederland heeft niets meer te zeggen.

De heer **Flach** (SGP):

Dan ben ik met de heer Grinwis heel benieuwd naar het antwoord van de minister. Het is heel opmerkelijk dat het hem verrast en ons allemaal verrast. De laatste vraag die ik aan de heer Grinwis wil stellen, is of hij het met de SGP eens is dat we dit soort zelfkastijdende Europese afspraken in de toekomst nooit meer moeten maken. Het aantal debatten waarin dit al als een strop om de nek op tafel is gekomen, zou ons toch te denken moeten geven.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Daar heeft de heer Flach helemaal gelijk in. Het is echt ongelofelijk. Wij zijn in eerste instantie tegen zo'n fonds in Europa met gemeenschappelijke financiering waaruit dan geld wordt uitgedeeld. Vervolgens weet Nederland het voor elkaar te krijgen dat er hervormingen worden gekoppeld aan dat fonds. En wie schiet zichzelf daarmee vooral in eigen voet? Nederland. Nou, gefeliciteerd.

De **voorzitter**:

Ik zie nog een interruptie voor de heer Grinwis, van de heer Vermeer.

De heer **Vermeer** (BBB):

Tot zover de waanzinnige avonturen in de EU. Heeft de heer Grinwis ook uitgezocht of hetzelfde geldt voor het verlagen van de btw? Als het niet kan zoals het moet, dan moet het wat ons betreft maar zoals het kan.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

De btw heb ik niet uitgevraagd. Ik weet wel dat de belastingvermindering op de energierekening wel gewoon omhoog kan. De belasting op elektriciteit kan wel gewoon omlaag. Dat zijn dus in ieder geval knoppen. De btw staat eigenlijk los van energie. Met de btw mag je altijd spelen. Daar spelen alleen uitvoeringskwesties: je kunt alleen een stap maken van het hoge naar het lage tarief en je kunt geen nieuw tarief implementeren. In plaats van 21% is het dan 9%. Dat kan dus inderdaad. Dan is de dekkingsvraag natuurlijk groter. Ik moet in een amendement op het Belastingplan altijd een redelijke dekking weten te vinden waar een meerderheid van mijn collega's zich achter kan scharen. Dat is dan wel de uitdaging, meneer Vermeer.

De **voorzitter**:

Helemaal goed. Ik stel voor dat u verdergaat met uw inbreng.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Voorzitter, dank u wel. Waar waren we gebleven na deze avonturen? O ja, ik was bij de warmtepomp aanbeland. Deze huishoudens hebben relatief de laagste energierekening, maar hebben komend jaar wel procentueel de grootste stijging vanwege het beëindigen van de salderingsregeling. Ik weet dat hun energierekening laag is vergeleken met de rest, ook dan. Maar toch, we zouden al die mensen die hebben verduurzaamd toch niet zo moeten bestraffen als ze bijdragen aan het betaalbaar houden van het energiesysteem, bijvoorbeeld door het net te ontlasten? Eerder diende ik een motie in om een btw-nultarief voor thuisbatterijen te overwegen. Dat blijkt nogal prijzig te zijn. Welke maatregelen ziet de minister verder? De heer Klos vroeg hier ook al naar. En ja, ik kan het amendement dat ik in voorbereiding had omkatten van gas naar elektriciteit, ook om deze reden; ik weet het.

Dan collectieve warmte. Al bij de behandeling van de Wcw, anderhalf jaar geleden, wisten we dat de wet kaders stelt maar dat de hele warmtetransitie uiteindelijk staat of valt met een kabinet dat duidelijkheid biedt over de betaalbaarheid en investeerbaarheid. Ik moet helaas concluderen dat die duidelijkheid er nog steeds niet is. We hebben de afgelopen weken een hele stapel brieven gekregen, die eigenlijk samen te vatten zijn in drie woorden: minister, geef duidelijkheid. Het gaat om duidelijkheid over investeringsvragen. Kan de minister uiterlijk bij de Voorjaarsnota duidelijkheid geven over het ondersteunende financiële pakket dat nodig is? Kan ze daarbij garanderen dat er voldoende perspectief is voor de projecten die voor 2030 een investeringsbesluit moeten nemen? Duidelijkheid over de Garantieregeling Warmtenetten komt er maar niet, terwijl die het beginpunt is voor een businesscase. Wanneer wordt eindelijk duidelijk wie aanspraak op de regeling kan maken, welke criteria gaan gelden, hoe die worden getoetst et cetera? Het gaat om duidelijkheid voor mensen die al op een warmtenet zijn aangesloten. Uiterlijk volgend jaar moeten gemeenten een warmtekavel hebben vastgesteld, zonder dat de tariefsystematiek al duidelijk is. De reële vrees is dat huishoudens die al zijn aangesloten op een bestaand warmtenet een stuk meer moeten gaan betalen als het net onderdeel wordt van eenzelfde kavel als een naburige gemeente, als die

bijvoorbeeld flink gaat investeren. Wat moet er gebeuren als gemeenten er onderling niet uitkomen met betrekking tot het vaststellen van een kavel? Is er een stok achter de deur? Op welke wijze wordt het dan opgelost? Moet er dan volgens de minister een gemeenschappelijke regeling komen? Hoe ondersteunt de minister gemeenten om het overgangsrecht straks goed te regelen zonder dat huishoudens dan met een stuk hogere kosten worden geconfronteerd? Hoe landen de huidige tariefafspraken straks onder de kostengebaseerde tariefsystematiek? Denk bijvoorbeeld aan woningcorporaties die een hoge bijdrage voor de aansluitkosten hebben betaald voor lagere tarieven later.

De **voorzitter**:

Wilt u alstublieft gaan afronden?

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Nou, duidelijkheid dus. Dat is eigenlijk de rode draad.

Mijn laatste puntje is: welk eindbeeld heeft de minister voor de inrichting van de warmtesector en welke rol speelt de Nationale Deelneming Warmte daarin? Is die vooral bedoeld om lokale en regionale warmtebedrijven op weg te helpen, of moet die vooral grote private bedrijven opkopen? Graag duidelijkheid daarover. Tot zover in eerste termijn.

Voorzitter, dank voor uw geduld.

De **voorzitter**:

Geen probleem. U bedankt voor de inbreng. We gaan door naar de heer Dijk.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Dank u wel, voorzitter. Als ik de debatten hier in de Kamer beluister, lijkt het soms wel alsof pas in 2022, met de agressieoorlog van Poetin richting Oekraïne, de energiecrisis uitbrak. Als ik naar deze debatten luister, denk ik soms: wat is er dan voor die tijd gebeurd? Als ik zo naar jullie allemaal luister, denk ik dat dit cruciaal is in dit debat.

Ik kan me namelijk herinneren dat wij in 2008, 2009, en een deel van 2010, de straat opgingen met kleine Nutsjes. U weet wel, die kleine candybars, die chocoladereepjes. Wij gingen de straat op met de leus: ze zijn nuts! Dat zeiden we omdat zij onze publieke energievoorzieningen in de uitverkoop deden. Het netwerk moest gesplitst worden van de energiebedrijven. En wat zie ik nou gisteren ineens in de kranten voorbijkomen: Borssele wordt genationaliseerd. Dat is een interessante ontwikkeling. Ik vind, samen met 80% van de Nederlandse bevolking, dat het een grote fout is geweest om onze energie in de uitverkoop te doen. Dat vond men toen, in 2009, en dat vindt men in 2026 nog steeds: 80% van de mensen zegt dat het een grote fout is geweest om onze energie in de uitverkoop te doen en aan marktpartijen over te dragen.

Toch vindt 80% van de Kamer het een goed idee om in een privaat stelsel verder te gaan. Dan hoor ik woorden als "publiek" en "collectief" en zinnen als: een beetje markt is toch wel goed? Nee, dat is het niet. We zien namelijk dat er op het gebied van brandstof of energie dikke winsten worden gemaakt. Die gaan in de zakken van aandeelhouders, terwijl mensen de hoofdprijs betalen voor energie. Ik hoorde mijn buurman en een aantal anderen ook terecht opmerken dat we enorme belastingen op energie hebben. Hoe krijg je het voor elkaar om op zo'n sociaal grondrecht -- want dat is wat de toegang tot betaalbare energie moet zijn -- zulke belastingen te heffen? Het is niet meer toegankelijk voor mensen nu, en dat was het de afgelopen vijftien jaar ook al niet.

Er moeten forse investeringen worden gedaan. Ik had het hierover in mijn interruptie richting de heer Klos. Dat betekent dat je langetermijninvesteringen moet doen. Dat betekent écht iets voor je overheidsuitgaven. Je moet dan meerekenen dat je moet investeren in een publiek stelsel, in je eigen netwerk, in je eigen publieke energievoorzieningen, in zon op alle daken. Je moet daar fors in investeren. Trek die 13 miljard euro die je wil gaan gebruiken voor kerncentrales die er toch niet gaan komen, uit dat fonds; knal op alle daken die beschikbaar zijn zonnepanelen; zorg voor buurtbatterijen en voor alle collectieve netwerken waar jullie het net over hebben gehad. Dáár moet je naartoe. Het duurt nog twintig jaar voordat er een kerncentrale komt. Het kost 20 miljard en het kost nog eens 20 miljard extra om het afvalprobleem op te lossen. Dat is de olifant in deze ruimte.

Als je wil gaan investeren in toegankelijke energie voor mensen, moet je investeren in de toekomst, met diepte-investeringen in een eigen publiek netwerk en een eigen publieke energievoorziening. Je moet het in het hier en nu ook willen oplossen. Dat betekent dat je in het hier en nu te maken hebt met mensen die nog steeds afhankelijk zijn van gas om hun woning te verwarmen, met mensen die nu de kachel niet aandoen en volgende maand ook niet en de maand daarna ook niet. Het is een grote, grote schande dat dit gebeurt in dit land. Het is een schande dat er aandeelhouders zijn die hun zakken vullen terwijl er mensen met een kleedje op de bank moeten zitten. Dat was in 2006 zo. Dat was in 2010 zo. Dat was in 2020 zo. Dat is nu weer zo. Het is nu nog erger dan het toen was.

Dat betekent dat je energie betaalbaar moet maken. Dat betekent dat de belastingen verlaagd moeten worden. Als dat niet kan op de manier waar de heer Grinwis het net over had -- ik was overigens met hetzelfde bezig, dus mooi dat u dat veldwerk al gedaan heeft -- dan moet dat gebeuren door de btw te verlagen. Dat kan. Dat doet Spanje. Dat kunnen we gewoon doen. Geen excuses meer, ook niet van de minister over dat dingen niet zouden kunnen. Ik ben benieuwd naar haar visie daarop. Kunnen we de belasting, de btw op energie, gaan verlagen? Ja, dat kost geld, maar dat kunnen we dus betalen door kernenergie, door minder consultants en door minder expats. Ik noem maar effe gewoon een paar dingen. Het doet iedereen zeer, zei ik net al. Ik ben heel erg bereid om daarover na te denken. Als jullie andere dekkingsvoorstellen hebben: kom maar op.

Het terugdraaien van de salderingsregeling is een ongelofelijk asociale maatregel van een onbetrouwbare overheid. Hoe kunnen jullie dat doen? Mensen betalen hogere huren. Mensen betalen een hogere epv, energieprestatievergoeding. Ik heb in zo veel buurten en wijken moeten uitleggen dat dit een goed idee was,

omdat je woning dan verduurzaamd werd, je energierekening naar beneden ging en ja, dat je huur dan misschien wel iets omhoogging, maar je een veel lagere energierekening kreeg. Mevrouw Kröger zei het net niet, maar die mensen worden keihard genaaid. Gepakt worden ze. Ga dan niet nu met plannen komen waarmee je nog meer wijken wil verduurzamen, want mensen staan met hun hakken in het zand en ik begrijp ze donders goed. Als zij zo besodemieterd worden door hun eigen overheid, hoe denk je dan het vertrouwen te kunnen krijgen in buurten en wijken om woningen te gaan isoleren?

De **voorzitter**:

Wilt u richting een afronding gaan?

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Absoluut.

Voorzitter. Er moet natuurlijk een prijsplafond komen op energie. Dat ligt ontzettend voor de hand. Dat hadden we. Toen betaalden we energiebedrijven trouwens ook miljarden; dat hadden we niet moeten doen. Onze energie moet betaalbaar worden, want mensen verdienen een betaalbare energierekening. Dat kan door, wat ik net al zei, de belasting op energie te verlagen. Dat kan inderdaad ook voor hier en nu met dat noodfonds, met alle beperkingen die dat heeft, zoals dat mensen die omwille van een lage energierekening de kachel helemaal niet meer aandoen, niet meer in aanmerking komen. Daar moet een oplossing voor komen.

Tot slot zou ik graag nog één vraag willen stellen. Wat gaat deze minister doen met de lage gasvoorraden? Zij zegt zelf: wij komen niet in de problemen als er nu een strenge winter komt. Ik wil daar uitleg over, maar ik wil ook graag het voornemen van deze minister horen. Is zij dan voornemens om de gasvoorraden constant op dit lage niveau te houden?

De **voorzitter**:

Dank u wel. Ik zie dat er geen interrupties zijn. Dan gaan we naar de laatste inbreng in deze eerste termijn. Dat is die van de heer Van den Berg.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Dank, voorzitter. Net zoals bij het vorige debat had ik een spreektekst voorbereid, maar heb ik die vanochtend toch maar even uit het raam gegooid. Het valt mij in dit debat eigenlijk op dat het gaat over de kosten die TNO heeft doorgerekend. Mij valt maar één ding op: er wordt consequent vergeten te benoemen dat ook de kosten voor installatie en onderhoud daar nog eens een keer bij komen. Die zitten niet in die modellen en die komen hier in het debat ook niet terug. Als je daarnaar kijkt, zie je eigenlijk een nog schrikbarender beeld dan dat er al wordt weergegeven. Dat zit bijvoorbeeld in de kosten van een hybride

warmtepomp. Die stijgen uiteindelijk tot €2.850 per jaar. Als je dat vergelijkt met een cv-ketel, namelijk €2.980 per jaar, dan kan je uitrekenen dat daar niet zo heel veel verschil meer tussen zit. Het verschil is natuurlijk wel dat wij mensen oproepen en ook dwingen om te investeren in hun eigen huis. Je hebt niet zomaar een hybride warmtepomp. Je hebt niet zomaar isolatie uitgevoerd. Of zoals het rapport van CE Delft zegt: je hebt niet zomaar een thuisbatterij in je eigen huis.

Ik dacht: laat ik toch maar even naar mijn eigen situatie kijken. Ik heb dat namelijk in het verleden allemaal wel gedaan. Ik roep even de cijfers op uit eigen ervaring. Een warmtepomp kostte me €4.500, zonnepanelen €8.000, een thuisbatterij €18.000 en een laadvoorziening voor mijn auto €15.000. En ja, vorig jaar moest ik in de buidel tasten voor een elektrische auto en die kostte €35.000. Ik zeg er maar bij: ik ben dankbaar dat ik het kan betalen. Het is weleens anders geweest. Ik zat het net nog even terug te kijken. Toen ik in 2018 het huis kocht, verdiende ik nog maar €32.000 en mijn vrouw zelfs ietsje meer; complimenten. Dat is nu wel wat anders, maar als je die kosten gaat afwentelen op die groepen inwoners, dan gaan daarvan mijn nekharen overeind staan. De heer Dijk zei het net ook al: het zit zelfs vooral nog in de relatieve druk. Kijk nou eens naar de mensen met een cv-ketel. Die zijn zo meteen 4,5% van hun inkomen kwijt. Dat gaat om de lagere inkomens. Maar de hoogste inkomens, waartoe ik zelf behoor, zijn maar 1,3% kwijt. Voor ons is het wat dat betreft een schijntje. Het is tegelijkertijd ook een schande dat het zo heeft kunnen uitpakken.

Ik denk toch even terug aan de tijd dat ik politicus wilde worden. Toen was ik 10 jaar. Dat was in 2001 met Pim Fortuyn.

De **voorzitter**:

Houd die gedachte even vast, meneer Van den Berg …

De heer **Van den Berg** (JA21):

Ja, echt zolang al, meneer Dijk.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Why?!

De heer **Van den Berg** (JA21):

Bizar hè? Ze hebben de meest gekke mensen bij elkaar geveegd, hè?

(Hilariteit)

De **voorzitter**:

… want we zijn allemaal heel erg benieuwd naar uw jongensdroom, maar we gaan toch eerst naar een interruptie van mevrouw Müller voordat we daarop doorgaan. Eerst is mevrouw Müller.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Oké. Ik ben benieuwd.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Ik wil toch even inhaken op het plaatje dat geschetst wordt dat de investeringskosten voor de duurzame technieken hoger zijn. Ik denk ook dat dat klopt, maar tegelijkertijd … Ik heb even gezocht. Volgens mij staat er wel degelijk in het TNO-onderzoek, en wordt ook in de Kamerbrief vermeld, dat zelfs met die investeringskosten de duurzame variant goedkoper uitvalt. Ik ben het helemaal met u eens: we moeten ervoor zorgen dat dat ook zo blijft. Ik wil echter niet dat we hier in de Kamer een beeld schetsen dat niet klopt.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Ik kan bevestigen dat het klopt wat mevrouw Müller zegt. Ja, daar kan ik me helemaal in vinden. Alleen, die lagere energiekosten kun je natuurlijk alleen krijgen door eerst al die investeringen te doen. Ik heb het net even zitten optellen: in totaal was ik voor de verduurzaming van mijn eigen huis en auto niet €66.000 maar €67.000 kwijt om vervolgens op dit bedrag te kunnen uitkomen. Daar zit de pijn voor de mensen. Die moeten wel eerst kunnen investeren.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Dat ben ik ook helemaal met u eens, maar in de TNO-berekeningen is daarmee rekening gehouden. Mensen met een cv-installatie moeten ook betalen voor onderhoud en moeten ook een cv-ketel kopen. Uiteindelijk ben je met de duurzame variant goedkoper uit, maar er zijn natuurlijk wel veel kosten aan verbonden, wil je die stap maken. Hoe kunnen wij ervoor zorgen dat het maken van die stap makkelijker wordt? Daarom is er het Warmtefonds. Het is ook goed dat het kabinet werkt aan een voorstel om makkelijker een tweedehands elektrische auto te kunnen kopen. Ik deel uw zorgen, maar ik wil wel dat u een juist beeld schetst. Uiteindelijk is de duurzame optie nog steeds de goedkoopste optie.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Dat doe ik ook. Ik schets ook het juiste plaatje. Kijk naar de cijfers. Voor hybride warmtepompen zijn huishoudens straks €2.900 kwijt. Voor een cv is dat €3.000. Inderdaad is er een verschil qua isolatie, afschrijving en onderhoud. Het punt dat ik wil maken, is de hoogte van de kosten voor lage inkomens. Wij zitten met ons inkomen wat dat betreft best goed, maar het gaat om de huishoudens met een

lager inkomen, die al veel moeten betalen en dan ook nog eens een keer … Ik vraag mij dan af: waarvan moeten zij die investeringen betalen? Dat is mijn grootste bezwaar. De hogere inkomens betalen zo meteen €1.800 per jaar. Dat is heel fijn voor ze en relatief gezien ook nog eens een stuk minder.

De **voorzitter**:

Oké. Ik stel voor dat u uw betoog afmaakt.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Ik ga toch weer even terug in de tijd, naar 24 jaar geleden. Dat was een tijd dat ik geïnspireerd raakte door Pim Fortuyn, ook wel getriggerd door onze eigen situatie, denk ik, want wij zaten op dat moment nog in energiearmoede. Daar was toen nog geen term voor, maar het was wel degelijk zo. Ook toen waren de kosten al hoog. Als je ziet hoe de kosten zijn gestegen de afgelopen 25 jaar, los van de inflatie, want dat zou niet eerlijk zijn. Voor energie zijn we 70% meer gaan betalen dan toentertijd, dus los van inflatie. Nou had mijn moeder het al moeilijk, maar als ik nu mensen spreek en hoor hoe moeilijk zij het hebben met zo'n zware belastingdruk … Ik vind dat echt niet kunnen.

Dit werkt natuurlijk ook door in andere prijzen in onze maatschappij. Als je alle belastingen in de maatschappij doorrekent, ook wat bedrijven, supermarkten en andere winkels doorberekenen in hun prijzen, dan zie je dat er sprake is van een verborgen belastingcomponent, die optelt tot €850 per jaar. Ik ben het eigenlijk wel eens met de heer Dijk; als je nou eens uitrekent wat het zou schelen als je alle energiebelastingen zou schrappen voor huishoudens, dan zouden de kosten voor een gemiddeld gezin zakken van €2.000 naar zo'n €800. Dat scheelt €1.200 aan belastingen, netwerkkosten enzovoort. Er moet toch wat mogelijk zijn om het een stukje draaglijker te maken voor de mensen? Daartoe roep ik iedereen op.

Ik rond af met een vraag, voorzitter. Hoe we de energietransitie ook aanvliegen … Doen we dat met kernenergie? Dat denk ik wel. Gaan we nationaliseren? Dat zullen we moeten zien. Gaan we alleen maar windturbines bijbouwen voor de goedkoopste energie? Wie zal het zeggen. De vraag die wij echter moeten beantwoorden is: hoe hoog mag de rekening uiteindelijk worden voor mensen thuis?

De **voorzitter**:

Dank u wel voor uw inbreng. Ik zie geen interrupties meer. Ik ga voorstellen om een schorsing in te lassen voordat we overgaan tot de beantwoording door de minister in de eerste termijn. Ik heb begrepen dat zij daarvoor een halfuur nodig heeft. Ik zou willen voorstellen om verder te gaan om 13.10 uur. Ik stel voor dat u in deze schorsing meteen luncht. Dat is werkbaar voor de minister, zie ik. O, ik zie dat hierover wat vragen komen.

De heer **Vermeer** (BBB):

Er zijn zo ook nog stemmingen en we willen inderdaad even iets eten. Mag het vijf minuutjes later? Of komen we dan met de tijd in de knoop?

De **voorzitter**:

We gaan sowieso vandaag met de tijd niet goed uitkomen, want we zijn vanochtend later begonnen vanwege een plenair debat en we moeten om 14.00 uur afronden. Het gaat dus sowieso niet allemaal lukken vandaag, laten we daar maar eerlijk over zijn. Het is wat mij betreft ook akkoord om verder te gaan om 13.15 uur.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Fijn dat gezien wordt dat we het niet gaan redden vandaag. Ik zou het ook zonde vinden om het debat met de minister af te raffelen. We hebben het immers niet zo vaak over warmte en over dit onderwerp. Misschien kan er in de schorsing een voorstel komen voor hoe we dit debat gaan vervolgen of dat we het op een later moment gaan voortzetten. Het is onvoldoende om te zeggen dat alleen de tweede termijn niet gaat plaatsvinden, want in drie kwartier kunnen we geen goed debat hebben over zo'n groot onderwerp.

De **voorzitter**:

Ik ben dat met u eens. Ik denk dat het heel mooi is als we dit zorgvuldig met elkaar doen en dat we daarvoor de ruimte nemen. Mogelijkerwijs moeten we dit debat vervolgen op een ander moment. Ik was van plan om die discussie na de lunch, na de schorsing te voeren, maar het is voor de minister ook wel fijn om te weten of zij vandaag al tot beantwoording over moet gaan. Ik zie geknik. Er is dus sowieso een wens bij de commissie om vandaag alvast te starten met de beantwoording.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Maar misschien kunnen de voorzitter en de griffier in de schorsing alvast kijken naar een oplossing, zodat we daar straks een knoop over door kunnen hakken.

De **voorzitter**:

Ja, laten we de tijd in de schorsing goed benutten. Ik wil gelijk meedelen dat ik zelf aan het begin van de middag een tweeminutendebat heb over een andere portefeuille. Na de schorsing zal de heer Flach dus zeer waarschijnlijk het voorzitterschap van mij overnemen. Ik zie dat daarvoor veel draagvlak is, dat er veel vertrouwen in is; "er zijn grenzen", hoor ik zelfs. Jullie allemaal bedankt voor de eerste termijn. Ik stel voor dat we doorgaan om 13.15 uur.

De vergadering wordt van 12.42 uur tot 13.18 uur geschorst.

Voorzitter: Flach

De **voorzitter**:

Goedemiddag. Ik heropen het commissiedebat Energie voor huishoudens. We zijn nog niet compleet, maar we hebben geen seconde te verliezen, want we weten dat we een strakke eindtijd hebben: 14.00 uur. We moeten met elkaar zoeken naar een zo efficiënt mogelijke besteding van die tijd. Ook de minister heeft daarover nagedacht. Zij heeft aangegeven een aantal blokjes te hebben met korte antwoorden. Ik stel voor om aan het einde van ieder kort blokje ruimte te geven voor interrupties. We gaan dit debat sowieso niet kunnen afronden, want er is geen ruimte voor een tweede termijn. De vraag is of we genoegen nemen met een tweeminutendebat of dat we op een later moment via de procedurevergadering een aparte tweede termijn gaan inplannen. Ik kijk even rond in de commissie: wat heeft de voorkeur?

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Ik zou zeggen: we hebben niet alleen geen tijd voor een tweede termijn, maar we hebben ook geen tijd voor een fatsoenlijke eerste termijn met drie kwartier op de klok en een heleboel vragen over een heleboel onderwerpen. Daarom heb ik ook voor de schorsing gevraagd om een voorstel van de voorzitter c.q. griffier. Volgens mij hoeft dit namelijk helemaal niet besproken te worden in een procedurevergadering en kunnen we gewoon met elkaar afspreken: we doen een stuk van het debat vandaag en we zoeken naar een moment waarop we de rest kunnen doen.

De **voorzitter**:

Ik begrijp van de griffier dat er in zo'n procedurevergadering een concreet voorstel met een datum moet komen. Dat kunnen we nu niet zo ter plekke beslissen. We weten dus ook niet of dat volgende week is of over drie weken. Uiteraard staat het voorstel van de commissie dan op de agenda van de procedurevergadering, maar in die vergadering moeten we een datum met elkaar afspreken.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Dus dan zeggen we nu wel met elkaar dat we het debat fatsoenlijk willen voeren. Ik vind het prima om in de procedurevergadering een datum af te spreken, maar dan hoeft niet meer het besluit genomen te worden of we het al dan niet doen. Klopt dat?

De **voorzitter**:

Dat klopt.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Ik ben het hiermee helemaal eens. Het lijkt me een goed idee. Ik kan niet bij iedere vergadering van deze commissie aanschuiven, maar het valt me op dat als ik dat wel doe, er heel weinig tijd ingepland blijkt te zijn. Toen ik vanochtend de ingeplande tijd zag, dacht ik al: mwah. Volgens mij is het een goed idee als we de volgende keer meer tijd inplannen.

De **voorzitter**:

Ik denk dat dat een waardevolle aanbeveling is. We weten dat het vandaag extra krap was doordat we drie kwartier moesten inleveren voor een plenair debat. Ik stel voor om verder niet al … Mevrouw Müller als laatste en dan wil ik snel doorgaan naar de minister om niet nog meer tijd te verliezen.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Een klein kritiekpuntje op onszelf als Kamer. We hebben immers zelf vandaag een tweeminutendebat ingepland om moties in te dienen die niet per se relevant zijn voor de Europese informele Raad. Dat kunnen we dus beter niet doen. Ik heb nu drie keer meegemaakt dat we een tweede termijn op een ander moment moesten doen. We vragen dan ook elke keer de minister en alle ondersteuning om terug te komen. Ik vind dat we naar onszelf mogen kijken, naar hoe we het debat sneller, korter en krachtiger kunnen doen. Punt. Dus laten we ook naar onszelf kijken.

De **voorzitter**:

Zelfreflectie is in dit geval altijd goed, dus dank daarvoor. We gaan snel naar de minister en haar gestructureerde aanpak, die zij beloofd heeft.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Dank u wel, voorzitter. Het is een ongelofelijk belangrijk onderwerp, dus ik hecht er ook aan om dit goed met de Kamer te bespreken. In de tijd die we nu nog hebben, heb ik een eenregelig antwoord op iedere vraag, zodat u een indicatie heeft van waar het naartoe gaat. Meer gedetailleerde vragen kan ik, als u dat wilt, nog schriftelijk beantwoorden voor een tweede termijn. Als u zegt "we zetten de eerste termijn voort", dan kan ik het daarin nog wat gedetailleerder toelichten als daartoe een wens bestaat. Ik heb vier blokjes. Ik wil eerst beginnen met het langetermijnbeeld energierekening en dan vervolg ik met de actuele hoge gasprijzen, kwetsbare groepen, energiearmoede en het noodfonds, en tot slot warmte.

Voorzitter. Ik begin snel met het eerste blokje. Van links tot rechts maken we ons zorgen over de energierekening, in het bijzonder voor kwetsbare huishoudens, en dat geldt ook voor het kabinet. Elke vorm van energie heeft zijn prijs, zei volgens mij de heer Flach. Daar heeft hij gelijk in; in opwek, in afhankelijkheid en ook in klimaatschade. De hoge prijzen van dit moment worden, zoals de heer Klos terecht zei, voor een deel veroorzaakt door de enorme stijging van de fossiele prijzen als gevolg van de oorlog in het Midden-Oosten. Maar we weten ook dat we op dit moment daarnaast aan het investeren zijn in onze onafhankelijkheid, en die rekening moeten we ook betalen. De investering in minder afhankelijkheid via zon, wind en kern maakt ons minder kwetsbaar, maar een deel van de rekening daarvoor komt nú bij mensen terecht en een ander deel in latere jaren.

Als we alle cijfers bij elkaar optellen, allemaal, dan heeft mevrouw Müller gelijk, dan zeggen de cijfers dat bij gas blijven bijna in alle gevallen, voor iedereen zo ongeveer, het slechtste idee is. Als je helemaal kunt overstappen naar elektrisch, ben je in bijna alle gevallen per saldo, inclusief alle investeringen, het beste uit. Maar dat kan niet iedereen, dat kan niet iedereen zelf en dat kan niet iedereen snel. Daarom is het ongelofelijk belangrijk dat wij met elkaar het gesprek hebben over: hoe helpen we om daartoe actie te ondernemen? Niet rood staan of groen doen, maar, in de spirit van samen doen, een oranje actie om die kwetsbaarheid te voorkomen. Daarbij moeten we de prikkels goed zetten, in geld maar ook in ontzorging. Volgens mij vroeg de heer Dijk daar terecht aandacht voor. Nee, het was de heer Grinwis.

Er zijn veel vragen gesteld over het noodfonds en dat snap ik, want dat is in deze context, waarmee we allemaal worstelen, ongelofelijk belangrijk. Dat is primair het instrument van mijn collega. Ik ga mijn best doen om de vragen hierover zo goed mogelijk te beantwoorden, maar bij gedetailleerdere vragen geef ik in overweging mee om bij een volgend debat ook de collega uit te nodigen. Hij stuurt in ieder geval zeer spoedig een brief. Die zal ook nog een heleboel kunnen ophelderen.

Er zijn ook best veel vragen gesteld, en soms garanties gevraagd, die eigenlijk alleen te beantwoorden zijn met extra geld. Dan is de realiteit voor een bewindspersoon: zolang ik dat niet heb, kan ik daar niet op ingaan, nog los van de vraag of ik dat zou willen. Voor u geldt -- de heer Grinwis refereerde daar heel terecht aan -- dat als u ergens een voorstel voor doet en een amendement indient, u daar ook de dekking bij vindt. Dan komt u ook voor de vraag te staan: als we budget kunnen vrijmaken, geven we daarvan dan een klein beetje aan iedereen, of richten we dat vooral op degenen die dat het hardste nodig hebben? Dat is de keuze die het kabinet dit voorjaar heeft gemaakt, toen we al dat extra geld, die honderden miljoenen, hebben vrijgemaakt voor het noodfonds en het Warmtefonds. Wij waren namelijk van mening dat wij het niet nodig hadden, maar dat sommige mensen het heel hard nodig hadden. Daarom hebben wij gekozen voor een gerichte aanpak.

Mevrouw Müller vroeg naar de scenarioaanpak: waar staan we nou eigenlijk in deze onzekere situatie op basis van die scenario's? Voor gas zijn we van geel naar geel/oranje gegaan, want die prijs is nog verder opgelopen. Voor brandstof zitten we nog in hetzelfde scenario als begin april: ook geel/oranje.

De heer Jumelet vroeg om een overzicht van de verschillende beleidsknoppen, zodat de Kamer weet: wat is nou eigenlijk het effect als we draaien aan A of B, bij wie komen de lasten dan terecht? Een overzicht van mogelijke maatregelen komt voor de behandeling van het Belastingplan. De effecten zijn wel op hoofdlijnen, niet per inkomensgroep. Dat is ook het punt, hè? Als u wilt draaien aan belastingknoppen, is de behandeling van het Belastingplan het juiste moment; de heer Grinwis refereerde daar terecht aan.

De heer Klos vroeg: hoe staat het met de uitvoering van de motie over alternatieven voor saldering, ook in de vorm van investering in opslag, energiedelen en andere flexibiliteitsoplossingen? Ik verwacht de Kamer hier voor het einde van het jaar over te informeren. We zijn hard bezig en ondertussen is de Flex-e-subsidieregeling ook beschikbaar met flexibiliteitsoplossingen, die in hun totaliteit de kosten kunnen verlagen. Als we heel slim zijn met het gebruik van ons net, dan kan dat tot wel 33 miljard, geloof ik, schelen. Daar refereerde een aantal van u ook aan. Het is dus echt de moeite waard om daarop in te zetten.

De heer Klos vroeg ook: welke concrete maatregel gaan we nemen om te voorkomen dat de stijgende nettarieven de overstap naar elektriciteit afremmen? Ik zei net al dat flexibel netgebruik daarbij ongelofelijk belangrijk is. Volgens berekeningen van de netbeheerders levert het 33 miljard op als we dat allemaal doen, bijna een derde van alle benodigde investeringen in het elektriciteitsnet op land tot 2040. Dat is enorm veel, dus we hebben daarbij heel veel te winnen. Velen van u refereerden daaraan. Er zijn veel verschillende manieren waarop we kunnen stimuleren. Energiebesparing, het stimuleren van warmtenetten, locatiekeuzes en waar mogelijk ook het intensiever benutten van het net dragen eveneens bij. We hebben dus wel knoppen waaraan we kunnen draaien om de rekening zo veel mogelijk in de hand te houden.

Het gesprek met Financiën over de motie van de heer Grinwis over een btw-nultarief voor thuisbatterijen loopt. In de voortgangsbrief netcongestie van mijn collega wordt ingegaan op de motie. Die komt nog voor het herfstreces.

Dan vroeg mevrouw Müller: hoe staat het met de dubbele belasting op energie voor mensen die een thuisbatterij hebben en wat is de status van bidirectioneel laden? Naar aanleiding van de motie-Oosterhuis inventariseert het ministerie van Financiën in samenwerking met EZK en IenW en de sector welke oplossingsrichtingen er zijn. Met betrekking tot bidirectioneel laden werkt IenW aan een routekaart. Nog voor het einde van het jaar wordt de Kamer geïnformeerd over de voortgang.

Dan had mevrouw Kröger een vraag over mensen met zonnepanelen; terecht. Een korte samenvatting. Het debat over salderen is uitvoerig gevoerd bij de wetsbehandeling. Of we dat nu een goede keuze vinden of niet, with hindsight en met alle wijzigingen die er zijn geweest, hier gaan we elkaar vandaag niet op vinden. Belangrijk is dat zonnepanelen nog altijd lonen als je inzet op eigen verbruik. Dat gaat ook weer aantrekkelijker worden als tijdsafhankelijke nettarieven worden ingevoerd, ook voor huurders.

Mevrouw Kröger had het over een amendement dat zij heeft ingediend om netbeheerders meer mogelijkheden te geven om buurtbatterijen aan te leggen. Wordt dat ook opgevolgd, vroeg ze. Het amendement heeft inderdaad extra

ruimte gecreëerd voor netbeheerders. Zij gaan er zelf over of ze daarmee aan de slag gaan. Je ziet dat het nog niet heel veel wordt gebruikt, maar her en der wordt er wel naar gekeken. Zo heeft in Oud-Leusden Enexis samen met een leverancier een mobiele batterij ingezet toen het stroomnet overbelast dreigde te raken. Daarnaast werken netbeheerders samen met energiebedrijven aan een slimme inzet van thuisbatterijen, laadpalen en warmtepompen in woonwijken. Samen met VRO kijk ik hoe bij wijken vanaf het ontwerp rekening kan worden gehouden met lokale flexibiliteit, zodat ook in gebieden met een vol stroomnet voldoende ruimte is om huizen te bouwen.

Mevrouw Müller vroeg over slim laden: hoe zorgen we ervoor dat dit eigenlijk standaard wordt? Daar werken we ook naartoe met het programma Slim Laden voor Iedereen. Het doel is: in 2026 60% en in 2030 100% van de laadsessies slim. De tijdsafhankelijke tarieven helpen daar enorm bij. Inmiddels is al 57% van de laadsessies slim verlopen.

De heer Grinwis vroeg naar de netkosten ten faveure van de Duitsers en de Belgen. Het is helaas niet mogelijk om dat te concretiseren, want de elektriciteitsmarkt kent geen landsgrenzen. We kijken in het NPE wat een logische verdeling is tussen vraag en aanbod. Cost sharing via de Europese Unie is natuurlijk altijd een lastig vraagstuk, zeg ik er eerlijk bij. Bij gas en de hoeveelheid Nederlands belastinggeld die wij uitgeven voor het opslaan in onze Nederlandse gasopslagen hebben wij de afgelopen maanden geprobeerd om te komen tot een stukje Europese rationalisatie. Helaas zijn de landen die dan meer zouden moeten betalen, niet genegen om daar ja op te zeggen, waardoor dit niet een route is die snel iets gaat opleveren.

Dat waren even de korte antwoorden in het eerste blokje.

De **voorzitter**:

Mooi. Ik denk dat dit best goed werkt. Ik heb al een drietal namen staan en daar mag de naam van Vermeer nog bij, net als die van Klos en Jumelet. Ik begin bij de heer Grinwis.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Zeker, duidelijke antwoorden in sneltreinvaart. Ik heb twee korte vraagjes, eerst over het Warmtefonds. De rente neemt toe, dus de rentesubsidie neemt daarmee de facto ook toe. Daarmee is het Warmtefonds denk ik wel sneller uitgeput dan we een paar maanden terug hoopten. Is het kabinet bereid om daar wat bij te storten? Als dat dit jaar nog gebeurt, kan dat ruim binnen het EMU-saldo, zoals ik al zei in een interruptie tegen mevrouw Müller. Over het socialiseren van de kosten over de Europese landen: ik begrijp de ingewikkeldheid en toch zit hier een enorm vraagstuk. Immers, wat vraag je uiteindelijk aan de Nederlandse burger als het gaat om die enorme rekening die wacht?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Ik zeg ook niet dat de heer Grinwis er onterecht naar vraagt. Het is alleen niet iets waar we van moeten verwachten dat we het via Europese socialisering snel kunnen oplossen. Wij importeren bijvoorbeeld soms ook kernenergie uit Frankrijk en zo zijn er veel wederzijdse afhankelijkheden, wat ons allemaal ook weerbaarder maakt. Maar goed, ik snap de vraag.

Over het Warmtefonds was nog een vraag, waar ik zo meteen nog even op terugkom, namelijk of we bereid zijn om te kijken naar de doelgroep. Dat is eigenlijk een beetje dezelfde vraag. Er wordt op dit moment gekeken wat er eventueel nog mogelijk zou zijn als het Warmtefonds niet genoeg zou zijn. Dat ligt bij de collega. Dat is, denk ik, het antwoord op deze vraag.

De **voorzitter**:

Dat is afdoende voor de heer Grinwis, zie ik.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Ik begrijp dat de minister zegt dat we hier niet het hele debat over salderen over gaan doen, al zou het wel goed zijn om dat een keer te doen. Eigenlijk zegt de minister dat zonnepanelen nog steeds lonen, punt. Dat is natuurlijk niet zo voor mensen in een huurwoning. Ook voor mensen in een koopwoning zitten er allerlei haken en ogen aan -- dat is een heel verhaal -- maar het geldt in ieder geval voor huurwoningen. De vorige keer dat we dit debat hadden, hebben we het eindeloos gehad over de vraag of de minister het probleem erkent. Nu wil ik graag naar een oplossing.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Die vraag heeft mevrouw Kröger inderdaad gesteld. Hij zat niet in mijn mapje, maar ik heb het antwoord wel in de voorbereiding gelezen. De vorige keer was het lastig om tot een antwoord te komen omdat dit onderwerp dus bij de minister van VRO ligt. Ik weet echter dat er inmiddels aan de knop van de energieprestatievergoeding is gedraaid, om in ieder geval toch voor een deel te helpen dat probleem aan te pakken. Het probleem is dus erkend. De minister van VRO heeft daar op deze manier naar gekeken. Zo wordt er gekeken hoe we ervoor zorgen dat het voor huurders in de optelsom niet tot een disproportionele belasting leidt.

De **voorzitter**:

Ik denk dat dat tot een vervolgvraag leidt van mevrouw Kröger. Gaat u uw gang, mevrouw Kröger.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Ik zou dan heel erg graag op papier zien wat dat voor mensen betekent. Wat is de tegemoetkoming? Wat betekent het eigenlijk als je nu zonnepanelen hebt? Hoe zorgen we ervoor dat dat rendabel blijft?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Ik wil deze vraag graag doorgeleiden naar de collega. Ik zal vragen of hij schriftelijk kan worden beantwoord.

De **voorzitter**:

Dan komen we bij de derde persoon die zijn hand had opgestoken, de heer Dijk.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

In aansluiting hierop. Eerder zijn er moties van mijn collega Beckerman aangenomen die vroegen om het uit te zoeken. Dat is gedaan. De moties vroegen echter ook om te compenseren en om met plannen daarvoor te komen. Dat laatste is uitgebleven. Je kan namelijk iets doen aan de energieprestatievergoeding, maar dan nog telt de rekensom ertoe op dat huurders €35 tot €50 per maand meer kwijt zijn. Ik snap dat er een brief komt. Dat is goed. Dan wil ik graag ook hele concrete maatregelen, die verder gaan dan op dit moment. Het is namelijk ruim onvoldoende. Huurders worden zo echt drie keer bij de kassa gepakt.

De **voorzitter**:

Helder.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

We zullen in kaart brengen wat er op dit moment wordt gedaan. Dan kan iedereen zijn gedachten vormen over de vraag of dat voldoende is of niet. Extra compensatie kan ik natuurlijk niet toezeggen zonder dat er ook voor dekking is gezorgd. Dat snapt de heer Dijk ook. Dat doen we ook niet per motie. Daarvoor moeten dan bij begrotingen budgetten worden vrijgemaakt. Maar de vraag zoals de heer Dijk hem stelt -- het is eigenlijk ook wat mevrouw Kröger zegt -- is: laten we er nog eens goed naar kijken of dat voldoende is. Mijn collega is hiermee aan de slag. Ik zal haar dus vragen om het inzichtelijk te maken voor de Kamer.

De **voorzitter**:

Ik zie dat dat afdoende is voor de heer Dijk.

De heer **Vermeer** (BBB):

Ik hoor de minister eigenlijk zeggen dat er heel veel stroom naar de export gaat en dat we niet even Europees kunnen regelen dat wij daarvan de netwerkkosten niet hoeven te betalen. Het invoedingstarief kent ook al een overgangstermijn van twintig jaar. Wat gaat de minister wél doen om te zorgen dat burgers en ondernemers in Nederland niet hoeven op te draaien voor de transportkosten van de export van stroom? Dit is de enige sector waarbij de totale bevolking de transportkosten van een commerciële dienst betaalt. Het is echt ongekend.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Wij betalen ook niet voor de transportkosten van de kernenergie uit Frankrijk. Het ingewikkelde is dat als je dit soort kosten allemaal wil toerekenen, je heel precies zou moeten uitrekenen wie in welke mate gebruikmaakt van wiens netwerk, welke kosten er voor dat netwerk zijn gemaakt en wat die nu nog waard zijn. Zo'n verrekeningsmethodiek is er op dit moment niet in Europa.

De **voorzitter**:

Dat leidt tot een vervolgvraag van de heer Vermeer.

De heer **Vermeer** (BBB):

Absoluut. Er kan gewoon uitgerekend worden wat de nettostroomhoeveelheid is die geëxporteerd wordt. Netto exporteren wij. Door te zeggen dat we het niet allemaal kunnen uitrekenen en dat er geen regels voor zijn, wordt het probleem niet opgelost. Ik wil horen hoe wij gaan oplossen dat wij de transportkosten voor commerciële bedrijven betalen. Die worden gesocialiseerd, maar dus eigenlijk geasocialiseerd.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Ik heb de vraag of het inzichtelijk te maken is ook weleens intern gesteld. Ik heb begrepen dat het eigenlijk heel moeilijk is om die kosten inzichtelijk te maken, omdat we dus zowel importeren als exporteren, op verschillende momenten. Ik ben echter graag bereid om de heer Vermeer dat nog eens schriftelijk toe te lichten. Dan kan hij misschien wat beter inzicht krijgen in waarom het lastig is om dat te doen.

De **voorzitter**:

Dat noteren we als een toezegging. Overigens meld ik vast dat de toezeggingen ook schriftelijk naar u toe komen. Dat scheelt straks weer een aantal minuten.

De heer **Klos** (D66):

Ik ga nog even door op de netkosten. Daarvan zei de minister dat als we daar beter mee omgaan, we misschien zelfs tot 33 miljard kunnen besparen. Dat is inderdaad een derde van het net dat we op land hebben, maar dat houdt nog geen rekening met het net dat we op zee hebben. Daar kan per definitie niet op die manier op bespaard worden. Je houdt dus een groot bedrag over. Is de minister het met me eens dat als die kosten voor zowel bedrijven als huishoudens in een keer hoger worden, er een risico is dat de elektrificatie daarmee wordt geremd? Dan worden onze doelen niet gehaald en gaat de energierekening omhoog.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Daar moeten we twee dingen in onderscheiden. Of het elektrificatie remt, hangt natuurlijk ook af van hoe duur het alternatief is. Het gaat uiteindelijk over de vraag of het loont om de overstap van gas naar elektriciteit te maken. Als we efficiënter gebruikmaken van het net, door al die punten die ik net noemde -- het zit 'm dus ook in warmtenetten -- dan kunnen we de totale kosten natuurlijk zo laag mogelijk houden. Overigens zien we … Nee, punt. Laat ik daarbij blijven. Ik kan er nog heel veel meer over zeggen, maar we proberen ook toe te komen aan de andere blokjes.

De **voorzitter**:

De heer Klos met zijn een-na-laatste interruptie.

De heer **Klos** (D66):

Ik heb inderdaad een vervolgvraag. Het grote bedrag blijft dan dus over. Dat dreigt nu onmiddellijk op de rekening van huishoudens en bedrijven te worden gezet. Wordt er binnen het kabinet nog nagedacht over een alternatieve financieringsvorm, ook als amortisatie niet haalbaar zou blijken? Ik noem bijvoorbeeld een subsidie aan TenneT.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Zoals u in de brief hebt gezien, zijn we voor de concurrentiepositie van ons bedrijfsleven aan het kijken of we een gerichte subsidie zouden kunnen geven aan TenneT, dus of dat binnen de staatssteunregels mogelijk gemaakt zou kunnen worden. Zo verliezen we ons bedrijfsleven niet aan de buurlanden door het enkele feit dat zij wel een manier vinden om het geld bij die bedrijven te krijgen en wij niet. Daar wordt dus naar gekeken. Voor huishoudens is het niet nodig, want daarvoor gelden geen staatssteunregels. Daarbij kun je kiezen hoe je het doet. Maar het gaat over hele forse bedragen. Als er een wens is om dat te doen, dan moet er heel veel budget worden vrijgemaakt. Het is niet zo dat uit verlenging van die levensduur … Datzelfde net gaan we namelijk nodig houden. Daar zit dus niet zo veel ruimte in. Dan ga je echt draaien aan andere knoppen. Daarbij komt weer de vraag op die ik in het begin al voor u beantwoordde. Als u

zegt wat te willen doen, wilt u dat dan gericht doen voor een specifieke groep die het echt hard nodig heeft? Of wilt u het breed voor iedereen doen? Dan hou je van hetzelfde budget per huishouden minder effect over. Dat is de keuze waar we in dit debat steeds voor staan, denk ik. U en ik, durf ik tussen de heer Klos en mijzelf te zeggen, kunnen dat best betalen, maar er zijn mensen … Ik zou niet willen dat een deel van zo'n verlaging bij mij terechtkwam. Ik zou liever willen dat het terechtkomt bij de mensen die het echt hard nodig hebben en voor wie een paar tientjes echt veel uitmaken.

De **voorzitter**:

Dat is afdoende voor de heer Klos, zie ik. Dan gaan we naar de heer Jumelet en daarna mevrouw Müller.

De heer **Jumelet** (CDA):

We proberen grip te krijgen op de betaalbaarheid en de energierekening. Daarom heb ik over die knoppen gesproken. Ik heb ook al eerder een motie daarover ingediend. Ik hoor de minister nu zeggen dat er vóór het Belastingplan een brief komt met knoppen, maar dat richt zich natuurlijk vooral op het Belastingplan. Mijn bedoeling was eigenlijk vooral om het breder over die knoppen te hebben. Ik ben dus even benieuwd wat we krijgen met de brief voor het Belastingplan.

De **voorzitter**:

De minister overlegt even met haar ondersteuning.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

We zijn in ieder geval nog bezig met zorgen dat de knoppen die in het Belastingplan zitten, vóór het Belastingplan in kaart zijn. Ik durf uit mijn hoofd niet te zeggen of daar andere knoppen in staan. We zullen er echter voor zorgen dat de Kamer spoedig het totale overzicht krijgt. Nogmaals zeg ik daarbij dat het hebben van een knop niet betekent dat ik daar budget voor heb. In principe is alles namelijk ingeregeld zoals het nu is.

De **voorzitter**:

De heer Jumelet met een vervolgvraag.

De heer **Jumelet** (CDA):

Heel kort. Dank u wel voor dit antwoord, minister. We horen hier heel veel maatregelen en mogelijkheden die we kunnen beïnvloeden, voorbijkomen. Ik zou het heel graag op een rij willen zien. Zo kunnen we echt keuzes maken.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Daar gaan we voor zorgen, in één keer voor het Belastingplan, of in twee keer; dan komt het snel naar u toe.

De **voorzitter**:

Helder. Dan gaan we naar mevrouw Müller. Ik zie ook de heer Grinwis zijn hand opsteken. Hij heeft straks nog een kleine vraag. Eerst mevrouw Müller.

Mevrouw **Müller** (VVD):

We spreken met z'n allen best vaak over die 235 miljard. Die raakt ons natuurlijk allemaal, omdat we weten dat dat zich doorvertaalt in de nettarieven. U geeft aan dat de netbeheerders zeggen dat het ook 33 miljard minder kan zijn. Dat is dan een derde van wat er op land nodig is. Ik ben zelf op zoek naar het volgende. Ik denk dat er met al die maatregelen om vraag en aanbod dichter bij elkaar te brengen en meer met opslag te doen echt veel mogelijk is. Wij kunnen daar alleen heel lastig op sturen. Het gaat over zulke grote bedragen dat het voor mij best wel zou helpen als we in een Kamerbrief echt inzichtelijk krijgen wat die 235 miljard nou is, hoe het zit met al die investeringen en wat de mogelijkheden zijn. Dan kunnen wij dat ook ondersteunen met beleid.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Ik denk dat het inderdaad vooral heel interessant is om te kijken waar de potentie zit van de verschillende maatregelen die er zijn. Van warmte weten we al dat dat enorm belangrijk is. Sterker nog, dat zit al in de sommetjes. Als we minder warmte doen, gaat de rekening aan de elektriciteitskant omhoog. We hebben er dus echt belang bij dat we voldoende warmtenetten realiseren, want die zitten voor een deel al in de sommen. Maar met dit inzicht in waar de kosten precies zitten en met name ook waar besparingspotentieel zit, kun je daar misschien extra op inzetten om ergens anders kosten te besparen.

De **voorzitter**:

Dat is afdoende voor mevrouw Müller, zie ik. Dan gaan we naar de heer Grinwis. De vraag zal kort zijn; zo kennen we hem.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Haha! Dank voor de aanmoediging, voorzitter. Wij weten precies wat er technisch wel en niet kan. Deze weken slapen alle fiscale woordvoerders met de sleuteltabel onder hun kussen, want daar staat precies in hoeveel welke wijziging kost. Die kunnen we dromen. Maar we willen meer weten: als je aan de

energiebelasting draait, loop je dan wel of niet tegen de horde van het Herstel- en Veerkrachtplan op? En als dat wel zo is, bij hoeveel cent of nul komma zoveel cent is dat dan zo? En is dat alleen zo in '27 of ook in '28? Kunnen we alleen aan het eerste schijfje draaien, of lopen we dan tegen de problematiek van blokaansluitingen op? De btw-maatregel staat niet in de sleuteltabel; hoeveel kost dat van hoog naar laag voor alleen energie of voor alleen gas? Ik wil heel graag inzicht in dat soort zaken, want hoe we moeten sleutelen, dat weten we.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Ik weet dat de heer Grinwis die sleuteltabel kan dromen. Dat geldt overigens niet voor ieder Kamerlid, zeg ik daarbij. Vooral de financieel woordvoerders zijn daar goed mee bekend. Maar de vraag die hij stelt, is natuurlijk reëel. Aan de andere kant kunnen we niet elke mogelijke creativiteit die bij een Kamerlid ontstaat al ondervangen in een brief waarin we aangeven wat wel en niet kan. Op gerichte vragen kunnen we zeker antwoord geven. De vragen die de heer Grinwis noemt, zijn inderdaad bekend. Bij het punt over het Herstel- en Veerkrachtplan wil ik toch ook wel een kanttekening maken. Het klopt dat alle ruimte die de afspraken in dat Herstel- en Veerkrachtplan ons bieden, steeds gebruikt is. Daarbij merk ik wel op dat deze afspraken onder Rutte IV zijn gemaakt omdat de hogere energiebelasting op aardgas een extra prikkel geeft om te verduurzamen. Hiertegenover stond toen een verlaging van de energiebelasting op elektriciteit én een hogere belastingvermindering. Het is dus niet zo dat die belasting gewoon eenzijdig is verhoogd; het is een bewuste keuze geweest om dat samenspel anders in te richten. Laat ik dus ook zeggen dat we Europa daar niet de schuld van kunnen geven.

De **voorzitter**:

Buiten de microfoon zegt de heer Grinwis dat hij dat ook niet deed. Het is goed om dat te vermelden. Doe ik de heer Kops geen onrecht aan door te zeggen dat hij geen vragen heeft gesteld? Nee. Dan gaan we door naar het volgende blokje.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Even kijken, voorzitter.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Kan de voorzitter nog heel even de blokjes resumeren? Was dit allemaal het blokje lange termijn?

De **voorzitter**:

Dit was het blokje lange termijn. Dan gaan we nu naar het blokje actueel en de gasprijzen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Ja, precies, het blokje actueel en de gasprijzen. Dan komt kwetsbare groepen en het energienoodfonds; dat is blokje drie. Blokje vier is warmte. Ik ga weer proberen om dezelfde korte antwoorden te geven.

Klopt het dat de Nederlanders meer belasting betalen dan de Belgen? Het klopt dat de prijs voor gas volgens de HEPI hoger ligt in Nederland dan in België. Er zit een verschil tussen de consumententarieven, exclusief heffingen en btw en de belasting op gas, maar als je integraal kijkt, is het weer anders. Nederland heeft bijvoorbeeld in de energiebelasting een vaste belastingvermindering van €519 per jaar om de energierekening te verlagen, wat België weer niet heeft. De prijs voor elektriciteit is in Nederland veel lager, bijna 33%. Dat zorgt er weer voor dat mensen beloond worden als ze overstappen naar elektriciteit. Dus het hele plaatje is een stuk genuanceerder.

Dan de vragen over de gasopslagen. Mevrouw Müller en de heer Dijk vroegen daarnaar. Het vullen ligt op schema. De leveringszekerheid is voldoende geborgd, ook in een koude winter. Daar hebben we veel over gewisseld. Ik heb daar niets aan toe te voegen. Dat loopt zoals we destijds met elkaar hebben gewisseld.

De vragen over het HVP heb ik net beantwoord. O nee, er was nog een vraag over 2027. Het HVP loopt tot en met eind 2026. Zoals de heer Grinwis ook wel begrijpt, ligt dit plan ook bij de collega van Financiën. Er zijn dus nog verdere gedachtewisselingen met de staatssecretaris van Financiën mogelijk over wat er in de toekomst al dan niet mogelijk is onder dat plan.

Dat was eigenlijk alles wat ik had in dat blokje. Als u wilt, kan ik meteen doorgaan met het blokje kwetsbare groepen, energiearmoede en noodfonds.

De **voorzitter**:

Ik zie geen van de collega's aanstalten maken, dus we kunnen direct door naar het volgende.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Mevrouw Müller had hier een vraag over. Ik zei het in mijn inleiding ook al: het gaat niet alleen over geld, maar ook over de vraag hoe we mensen ontzorgen en het makkelijk maken om van regelingen gebruik te maken. Ook daar ligt soms gewoon een drempel. De minister van VRO is hier voortdurend mee bezig. Er is een flinke stijging in het aantal aanvragen ten opzichte van vorig jaar.

Dan was er nog de vraag hoe gemeenten kunnen helpen bij het aanvragen van leningen en subsidies. Dat is ongelofelijk belangrijk, zeker als een gemeente samenwerkt met bestaande, vertrouwde netwerken uit de buurt, want die weten de mensen te vinden die het nodig hebben en kunnen hen proactief benaderen.

Zijn we bereid om te kijken naar een ruimere toegang tot de renteloze lening bij het Nationaal Warmtefonds? Ik zei in het begin al dat we in kaart brengen wat de kosten zijn van het verhogen van de inkomensgrens. Een verruimde openstelling betekent namelijk wel dat er veel extra budget nodig is. Het in kaart brengen daarvan heeft tijd nodig. Hierover ontvangt u later dus een brief. Dit zit natuurlijk vooral bij mijn collega, die over het Warmtefonds gaat.

De salderingsregeling heb ik gehad.

De heer Jumelet vroeg: hoe zorgen we ervoor dat alle huishoudens kunnen meekomen; kijken we naar energiearmoede en de energiekloof? Wij willen dat alle huishoudens kunnen meekomen. Waar exact de grens ligt, bepalen wij hier natuurlijk met elkaar. Bij het Warmtefonds hebben we gezegd: we limiteren het tot deze groep. Als we nu met elkaar bepalen dat we die groep toch wat willen bijstellen en daar geld voor uittrekken, dan bepalen we met elkaar opnieuw wat we redelijk vinden. Daar is dus niet één antwoord op; dat hangt af van de situatie. Voor het noodfonds hebben we een specifieke energiequote gerelateerd aan inkomen, maar ook daar hebben we twee definities. Soms bepalen we dus met elkaar welke combinatie we wel of niet redelijk vinden. De algemene ontwikkeling van de energierekening zegt eigenlijk te weinig; die geeft een soort algemene indicatie. Daarnaast moeten we echt kijken naar specifieke groepen huishoudens. Daar zijn de maatregelen die we nu hebben vooral op gericht. Het Warmtefonds, het noodfonds en de energiefixers sluiten heel erg aan bij bepaalde behoeften van specifieke groepen.

De heer Flach had een vraag over het energienoodfonds op de lange termijn. Hij vroeg of dat ook gekoppeld wordt aan een fixteam. Dit noodfonds is voor komende winter, maar het kabinet wil natuurlijk ook dat mensen op de langere termijn hun rekening kunnen betalen. Mijn collega van SZW zal u in het voorjaar informeren over het langeretermijnperspectief, want ook dan moeten we er weer tijdig bij zijn om mensen te kunnen helpen. De beste manier om je energierekening structureel te verlagen -- volgens mij was dat een vraag van de heer Kops -- is natuurlijk het verder isoleren van je huis. De fixteams helpen daarbij.

Dan de groep die überhaupt de kachel niet aanzet. Dat probleem staat helaas op het netvlies. De heer Dijk vroeg daarnaar, mevrouw Kröger vroeg daarnaar en de heer Grinwis vroeg daarnaar; velen van u hebben daaraan gerefereerd. Mijn collega van SZW is in gesprek met de VNG en het tijdelijk noodfonds over de vraag of TNE een rol kan spelen bij het doorverwijzen van mensen naar ondersteuning bij woningverduurzaming en energiebesparende maatregelen. In het commissiedebat Armoede en schulden van 14 oktober kan de minister ook ingaan op verdere inhoudelijke vragen en de bredere instrumenten die in het armoedebeleid beschikbaar zijn om erachter te komen hoe die groep het beste geholpen kan worden.

Mevrouw Kröger had ook nog een vraag over energiearmoede. Er komt binnenkort een motie van uw fractie in stemming die zegt: als de energiearmoede gelijk blijft of stijgt, moeten we toch maatregelen overwegen. Die motie heb ik oordeel Kamer gegeven, in afstemming met mijn collega van SZW. Die komt dus in stemming.

De heer Vermeer vroeg of we inzichtelijk kunnen maken wat eigenlijk het bereik is van alle maatregelen die we hebben genomen, wie nou waarvan profiteert. Het Warmtefonds heeft 22.000 leningen verstrekt. Voor energiefixers is 95 miljoen gereserveerd. Samen kan dit ongeveer 400.000 huishoudens ondersteunen. Voor het Noodfonds Energie is de doelgroep ongeveer 500.000 mensen. Ik ben ook graag bereid om dit in de schriftelijke beantwoording nog even weer te geven; dan hoeft de heer Vermeer het niet allemaal te onthouden op dit moment.

De heer Flach vroeg ook weer naar ontzorgen. Ontzorgen is ongelofelijk belangrijk. Met het energiehuis bundelen we hulp aan huishoudens. Dat wordt stap voor stap ontwikkeld. In de warme aansporingen van velen van u hoor ik eigenlijk: laten we zorgen dat we dat zo snel mogelijk doen, want hoe makkelijker het te vinden is voor mensen, hoe meer de mensen die het echt nodig hebben daar ook gebruik van kunnen maken, niet alleen op papier, maar ook in de praktijk. De minister van VRO werkt dus op verschillende manieren aan één loket en aan ontzorging. In het debat op 14 oktober over de verduurzaming van de gebouwde omgeving is ook weer een moment om daar met haar nog nader van gedachten over te wisselen.

De heer Flach vroeg hoe we er nou voor zorgen dat er, zo zeg ik in de woorden van de heer Flach, geen onredelijke aanbestedingseisen worden gesteld. Hier wringen twee dingen een beetje. Gemeenten hebben zelf de vrijheid om de aanbesteding vorm te geven, maar ik zal uw zorgen overbrengen aan de collega. We kunnen een gesprek faciliteren tussen de collega en de gemeenten over de vraag hoe we ervoor zorgen dat het zo makkelijk mogelijk is en we zo snel mogelijk bij die mensen komen -- dat willen ook de gemeenten -- kan helpen en wat dan wellicht wordt ervaren als een onredelijke eis waar moeilijk aan te voldoen is. Die zorg zal ik overbrengen aan de collega.

Dan vroeg de heer Jumelet: hoe zorgt de minister er bij de uitwerking voor dat de huishoudens met medische apparatuur niet onevenredig worden geraakt? Dat is inderdaad ook een specifieke groep, waarvoor het heel belangrijk is dat we daar echt naar kijken. Huishoudens kunnen gebruikmaken van beschikbare compensatie, zoals de stroomvergoeding die onder voorwaarden wordt verstrekt door zorgverzekeraars. Ook kunnen minima met hoge energiekosten door medische noodzaak in veel gemeenten succesvol een beroep doen op de bijzondere bijstand. Ook daarvoor zijn dus specifieke instrumenten om juist die groep met hun specifieke behoeften -- daarvan vinden we allemaal: dat moet gewoon goed geregeld worden -- dan ook tegemoet te komen. Mijn collega van VWS zal, als u er verdere vragen over heeft, daar graag met u over in gesprek gaan.

Dan zei de heer Van den Berg: juist de laagste inkomens zitten relatief met de zwaarste lasten, want ook een investering is voor hen relatief groot. Daarom bieden we als kabinet ook extra steun, juist voor huishoudens met een lager inkomen. Denk aan het Warmtefonds met die 0% rente. Nogmaals, daar gaan u en ik geen gebruik van maken, maar juist voor deze groep is het ongelofelijk belangrijk dat dat er is.

Dan de vraag van het lid Klos over de balkonzonnepanelen. Volgens mij heeft ook mevrouw Kröger daarnaar gevraagd in een eerder debat. Huurders kunnen na toestemming van hun verhuurder gebruikmaken van stekkerpanelen. Er gelden

wel regels voor het plaatsen van elektrische installaties om brandgevaar te voorkomen. Daar heeft natuurlijk iedereen belang bij, maar na toestemming van hun verhuurder is dat dus in principe mogelijk.

Voorzitter. Dat waren, denk ik, de vragen die mij in deze ronde zijn gesteld.

De **voorzitter**:

Goed. Beste collega's, we hebben nog vijf minuten en dan begint hier het volgende debat. Ik heb in ieder geval gezien dat de heer Dijk een vraag wil stellen, maar dit is in ieder geval wel het laatste blokje. Het laatste blokje dat de minister nog heeft, warmte, zal dus mee moeten naar een nader te bepalen tijdstip.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

De minister verwijst ook veel naar Sociale Zaken als het gaat om dat energiefonds. Maar ik ben wel heel benieuwd hoe zij aankijkt tegen het energiefonds, dat ook heel veel van mensen vraagt om zelf in aanmerking te komen. Ze zegt dat meerdere partijen hebben aangegeven dat er mensen zijn die de kachel nooit aan hebben. Dat zijn vooral ook mensen die überhaupt moeilijk te bereiken zijn en die erg veel wantrouwen hebben richting de overheid. Hoe kijkt zij zelf aan tegen deze manier waarop dit fonds in werking wordt gesteld, in plaats van dat er collectieve regelingen komen die gewoon korting geven op een energierekening, zoals de belastingvermindering op energie? Dat is een veel directere manier om mensen te bereiken. Je treft een grote groep. Dat zou misschien wat meer kunnen kosten, maar dat is wel een manier om een grote groep mensen te bereiken die je nu, hoeveel vertrouwen ik ook heb in lokale ambtenaren die hun uiterste best doen om dat te doen, hoogstwaarschijnlijk ook voor een groot deel niet gaat bereiken.

De **voorzitter**:

De vraag is helder.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Ik snap het dilemma dat de heer Dijk schetst. Daarom heb ik ook in het begin gezegd dat we, als we dingen willen veranderen, allemaal voor de vraag staan welk budget we bereid zijn daarvoor uit te trekken, waar we dat vandaan halen en ook hoe we dat dan verdelen. Een algemene belastingkorting, zoals de heer Dijk voorstelt, komt ook terecht bij mij en ik heb net al aangegeven dat dat voor mij niet hoeft. Ik heb liever dat het gaat naar de mensen die het echt nodig hebben. Uitvoeringskwesties zijn heel vaak een barrière voor hoe we het eigenlijk het liefste zouden willen. Dus hoe krijg je nou via de verschillende instrumenten het geld bij de mensen die het nodig hebben? Ik zou eigenlijk het liefste willen dat we er met elkaar voor zorgen dat dat noodfonds uiteindelijk helemaal niet meer nodig is, doordat al die huizen verduurzaamd zijn en mensen niet meer met

torenhoge gasrekeningen zitten. Volgens mij werken we daar ook aan met elkaar. Dat is alleen echt niet morgen geregeld. Doen we morgen de kachel aan, overmorgen de kachel aan of deze winter de kachel aan? Dat stelt deze huishoudens wel voor een enorme uitdaging. Laten we alsjeblieft met elkaar juist werken via de gemeenten en de bekende netwerken van mensen om zo veel mensen te bereiken op een zo laagdrempelig mogelijke manier. Dat zal nooit perfect zijn, maar ik denk dat we er met elkaar ons best voor moeten doen om zo veel mogelijk mensen die het echt nodig hebben, te bereiken.

De **voorzitter**:

De heer Dijk is door zijn interrupties heen, dus dat wordt de tweede termijn. Dan gaan we naar mevrouw Kröger. Dat zal vermoedelijk de laatste vraag zijn, gezien de tijd.

Mevrouw **Kröger** (PRO):

Volgens mij heb ik nog wel een paar interrupties. Ik begin met het antwoord op mijn vraag over energiearmoede. Ik heb echt heel veel vragen gesteld over energiearmoede. Ik heb ook een voorstel gedaan om een doelstelling te formuleren om in een paar jaar energiearmoede te halveren. Ik heb ook een voorstel gedaan voor een aanpak voor die 200 wijken waarvan we weten dat er heel veel energiearmoede is. Ik zou dus toch iets meer van de minister willen dan alleen een reactie op een motie, die ze oordeel Kamer heeft gegeven. Dat is natuurlijk heel mooi, maar er is werk aan de winkel.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:

Ik heb ook aangegeven dat als er specifieke vragen zijn die nog gemist worden, we die kunnen meenemen in de beantwoording in tweede termijn of een schriftelijke beantwoording. Ik hoor dan graag welke dat zijn.

Dan over de doelstelling. De motie daarover, een motie van PRO, vraagt aan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en mij om extra maatregelen te overwegen als de energiearmoede niet verder zou dalen of zelfs zou stijgen. Daar hebben we oordeel Kamer op gegeven. Ik vind dat een verstandige motie. Dat is een ambitie van PRO waar ik me bij aan heb gesloten en waar het kabinet zich bij aansluit, omdat die aansluit bij de ambitie van het kabinet en waar het aan werkt.

De **voorzitter**:

Dan ga ik de vergadering schorsen. We gaan op een later te bepalen moment verder. We zullen in de eerstvolgende procedurevergadering bepalen wanneer dat moment is. Dan gaan we verder met een interruptie van mevrouw Kröger en een interruptie van de heer Kops. Daar zijn we dan gebleven in de eerste termijn. Die handelen we dan af, waarna een tweede termijn zal volgen. Over op welk moment dat is, wordt u uiteraard via de procedurevergadering geïnformeerd. Ik schors de vergadering.

Sluiting 13.59 uur.